

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1892. Andra Kammaren. N:o 37.

Fredagen den 6 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 29 nästförflutna april.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande protokoll, som upplästes:

År 1892 den 5 maj sammanträdde de valmän, som af kamrarne fått i uppdrag att utse Riksdagens fullmäktige i riksbanken jemte deras suppleanter för att i anledning deraf att kamreraren m. m. C. C. A. G. Westman, som vid innevarande riksdag utsetts till andre suppleant i riksbankens styrelse, aflidit, företaga val af en suppleant för fullmäktige; och befans efter valförrättningens slut hafva dertill blifvit utsedd:

herr Carl Erik Ekgren, kamrerare, med 34 röster.

C. E. Casparsson.

Anders Persson.

J. P. F. O. von Strokirch.

Arvid Gumælius.

Jemte det protokollet lades till handlingarne, beslöt kammaren, att Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag af protokollet underrättas om det sålunda försiggångna valet med anmodan att låta upprätta och till kammaren ingifva förslag dels till förordnande för den valde och dels till skrifvelse till Kongl. Maj:t med anmälan om valet; äfvensom för iakttagande vid riksdagsbeslutets uppsättande.

§ 3.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
konstitutionsutskottets utlåtande n:o 15 och
statsutskottets utlåtande n:o 7 a.

§ 4.

Efter föredragning vidare af statsutskottets memorial n:o 61, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande anslagen under riksstatens fjerde hufvudtitel blefvo de af

Andra Kammarens Prot. 1892. N:o 37.

utskottet i nämnda memorial föreslagna voteringspropositioner af kammaren godkända.

§ 5.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda:
statsutskottets memorial och utlåtanden n:is 62, 63, 64, 65, 66, 67 och 68, samt
Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 22 och 23.

§ 6.

Till fortsatt behandling företogs statsutskottets utlåtande, n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 16—19.

Biföllos.

Punkten 20.

Mom. a).

Bifölles.

Mom. b).

*Angående
kontant ersättning för
det till folkskolelärare
m. fl. utgående kofoder.*

I särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner hade föreslagits: af herr *K. E. Holmgren* (motionen n:o 114):

1:o att Riksdagen ville besluta, att, då till ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola eller till annan examinerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna utginge kontant ersättning för kofoder med minst 100 kronor eller ock, på grund af ordinarie lärares eller lärarinnas derom gjorda yrkande, kofodret till sådan lärare eller lärarinna utginge in natura, skoldistriktet skulle ega att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag af 66 kronor 67 öre till denna del af lärarens eller lärarinnans aflöning; samt

2:o att Riksdagen, under förutsättning af bifall till föregående punkt, ville öka förslagsanslaget till »lönетillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor» med 360,000 kronor;

samt af herr *A. Göransson* (motion n:o 141):

1:o att Riksdagen i de föreskrifter, som nu gälla beträffande folkskolelärarepersonalens löneförhållanden, måtte besluta följande förändrade bestämmelser:

att stadgandet derom, att åt ordinarie lärare eller lärarinna borde anskaffas sommarbete och vinterfoder för en ko, eller ock, der hinder eller svårighet af lokala eller andra förhållanden därför mötte, minst värdet af 8 hektoliter 25 liter spannmål af visst slag i ersättning lem-

nas, måtte upphöra att vara gällande, samt att i stället godtgörelse för ifrågavarande naturaprestation skulle under benämning »ersättning för kofoder» utgå med 100 kronor för år, med rätt för skoldistriktet att af statsmedel såsom bidrag härtill erhålla två tredjedelar af beloppet, eller 66 kronor 67 öre; dock att sådan lärare eller lärarinna, hvilken vid den tidpunkt, då stadgandet härom trädde i kraft, erhöle kofoder in natura eller ersättning därför till högre belopp än 100 kronor för år, måtte vara berättigad att vid sådan förmån bibehållas, dock ej längre än hvartill beslutet eller öfverenskommelsen derom föranledde, men att skoldistriktet äfven i dessa fall skulle ega rättighet att åtnjuta nyssnämnda statsbidrag 66 kronor 67 öre för år; samt

2:o) att för bestridande af statens andel i ofvannämnda ersättning Riksdagen måtte bevilja ett anslag af 350,000 kronor.

*Angående
kontant er-
sättning för
det till folk-
skolelärare
m. fl. utgå-
ende kofoder.*
(Forts.)

Under förevarande moment hemstälde utskottet:

»att Riksdagen, med afslag å herr Holmgrens förenämnda motion, må i anledning af herr Göranssons motion besluta att bestämmelser derom, att åt ordinarie lärare eller lärarinna bör anskaffas somarbete och vinterföda för en ko, eller ock, der hinder eller svårighet af lokala eller andra förhållanden därför möter, minst värdet af 8 hektoliter 25 liter spanmål af visst slag i ersättning lemnas, likaledes må upphöra att gälla, samt att i stället godtgörelse för ifrågavarande naturaprestation skall under benämning »ersättning för kofoder» utgå med 100 kronor för år, med rätt för skoldistriktet att af statsmedel såsom bidrag härtill erhålla två tredjedelar af beloppet, eller 66 kronor 67 öre; dock att sådan lärare eller lärarinna, hvilken vid den tidpunkt, då stadgandet härom träder i kraft, erhåller kofoder in natura eller ersättning därför till högre belopp än 100 kronor för år, må vara berättigad att vid sådan förmån bibehållas, hvad ersättningen vidkommer dock ej längre än hvartill beslutet eller öfverenskommelsen om sådan ersättning föranleder, men att skoldistriktet äfven i dessa fall må ega rättighet att åtnjuta nyssnämnda statsbidrag 66 kronor 67 öre för år.»

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Holmgren: Då frågan om ersättning åt folkskolelärare för kofoder vid senaste riksdag förekom till behandling, hade sammansatta stats- och lagutskottet, som då yttrade sig i frågan, framkommit med ett förslag liknande det af statsutskottet nu förordade. Förslaget bifölls då af Andra Kammaren, men förkastades af Första Kammaren. Utskottet sökte då att sammanjemka kamrarnes olika beslut och inkom med det förslag, att ersättningen för kofoder, som denna kammare förut beslutat skulle utgå med 66 kronor 67 öre, i stället skulle utgå med 33 kronor 33 öre. Sammanjemkningsförslaget förkastades af Första Kammaren, och Andra Kammaren vidhöll sitt förra beslut i ämnet, hvarigenom frågan för den riksdagen förföll. Jag tänkte därför, att man borde söka lösa frågan på ett annat sätt, och detta är orsaken hvarför jag framkommit med denna motion. Nu har, såsom af betänkandet synes, statsutskottet afstyrkt min motion, men

*Angående
kontant er-
sättning för
det till folk-
skolelärare
m. fl. utgå-
ende kofoder.*

(Forts.)

förordad bifall till herr Göransson's förslag. Jag skulle icke heller hafva så mycket emot att biträda utskottets framställning, i synnerhet som den går i ungefär samma riktning som min motion, derest utskottet förordad statsbidrag jemväl för extra lärarne. Utskottet har visserligen i betänkanDET sagt, att om det nu föredragna momentet af Riksdagen bifölles, skulle man till nästa riksdag kunna hafva att vänta en framställning i den af mig angifna riktning. Men jag anser likväl det vara af vigt, att båda dessa saker behandlas i ett sammanhang, och på det att utskottet måtte blifva i tillfälle att taga denna fråga under förnyad ompröfning ber jag, herr talman, att få yrka, att det nu föredragna momentet måtte till statsutskottet återremitteras.

Herr Jonsson i Hof: Jag får säga, att jag icke kan neka, att det yrkande, som af herr Holmgren framstälts, kan hafva ganska goda skäl för sig, särskildt därför att icke denna kammare på förhand kan beräkna, hvilket beslut medkammaren i frågan kan komma att fatta. Det kan nemligen mycket väl hända, att Första Kammaren afslår utskottets hemställan i denna punkt. I så fall skulle det vara en stor oegentlighet, om denna kammare skulle bifalla detta moment, hvarigenom frågan komme att med säkerhet få anses förfallen. Om man återremitterar punkten, och en sådan utgång i Första Kammarren skulle följa som jag nyss antydt, då är denna kammare i sin goda rätt att taga upp frågan ur den synpunkt, som föreligger i herr Holmgrens motion. Då är det naturligt, att man företager hela frågan till behandling, både beträffande ordinarie och extra ordinarie lärarne. För att kammaren måtte få fria händer och blifva i tillfälle att handla efter omständigheterna skall jag be att få instämma i herr Holmgrens yrkande.

Herr Petersson i Runtorp instämde häruti.

Herr Göransson: Hufvudsyftet med denna min motion är egentligen icke erhållandet af statsbidrag, utan det är att få bort stadgandet om de naturaprestationer, som skola utgå i form af kofoder, och få dessa ersatta med ett bestämt kontant belopp. Att jag icke tagit de extra ordinarie lärarne med, kommer sig deraf att de icke äro berättigade till något kofoder in natura. Jag vet visst, att frågan icke blir fullständigt löst, om icke de komma med, därför, att församlingarna icke blifva berättigade till statsbidrag för dessa lärares löner, om icke de få kofoder eller ersättning därför. Jag har dock tänkt mig, att den frågan en annan riksdag skulle kunna lösas, och till dess skulle i så fall ingen annan olägenhet följa, om min motion nu bifölles, än att församlingarna för det kofoder eller ersättning därför, som de lemnade till extra lärare, icke finge åtnjuta något statsbidrag.

Som förhållandena för närvarande stå, skall jag icke motsätta mig en återremiss.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, beslöt kammaren återremittera ärendet till utskottet.

I syfte att ett andra ålderstillägg måtte beredas lärare och lärarinnor vid folkskolor hade herr *A. Lilienberg* uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 136, föreslagit:

att Riksdagen ville medgifva, att, derest ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola i denna egenskap oförvitligt tjenstgjort under minst tio år, och lönen till honom eller henne utginge för åtta månaders undervisning med minst 800 kronor jemte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning derför, skoldistriktet skulle ega att erhålla statsbidrag till lönen med 533 kronor 33 öre; men hemställde utskottet under *mom. c)*, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Angående
beviljande
af ett andra
ålderstillägg
åt folkskole-
lärare m. fl.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herr *von Friesen*.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr *Lilienberg*: Herr talman! Det är ett hårdt tal af statsutskottet, att den af mig föreslagna löneförbättringen icke skulle vara af något verkligt behof påkallad. I min motion begärdes dock endast ett andra ålderstillägg, som skulle tillkomma folkskolelärare först efter många års oförvitlig tjenstgöring. Då nu emellertid statsutskottet så godt som enhälligt afstyrkt min motion, är det väl icke värdt att yrka bifall till densamma. Jag skall derför icke göra detta, så framt jag icke för något understöd.

Herr *Hammarlund*: Statsutskottet har här uttalat den mening, att ett andra ålderstillägg för folkskolelärare icke är af verkligt behof påkalladt. Jag vågar vara af annan mening. Kammaren beslöt i förrgår att tilldela adjunkterna vid de allmänna läroverken en begynnelselöne af 2,500 kronor och derutöfver *tre* ålderstillägg, hvardera å 500 kronor. Då hade det väl icke varit för mycket att tillerkänna folkskolelärarne, som hafva en begynnelselöne af 600 kronor förutom några naturaprestationer, *tvenne* ålderstillägg å blygsamma 100 kronor hvardera. I frågans nuvarande läge skall jag dock icke göra något yrkande. Jag vill emellertid uttala ett tack till motionären, för att han genom sin motion har hållit frågan vid lif, och en förhoppning, att frågan med det snaraste å nyo skall framkomma och vinna den lösning, som den onekligen förtjenar.

Häruti instämde herrar *Henricson, Rosengren, Beckman, Wallis, Olsson* från Stockholm, *Fr. Berg, Wavrinsky, Rydberg, Zotterman, Romberg, Svensson* från Karlskrona, *Boström, Persson* från Arboga, *Hammarström, Norman* och *Kardell*.

Herr *von Friesen* yttrade: Herr talman! Som jag är reservant i denna punkt, ber jag att få yttra endast några få ord. Enligt min tanke kunde möjligtvis utskottet förra året, då det andra ålders-

Angående
beviljande
af ett andra
ålderstillägg
åt folkskole-
lärare m. fl.
(Forts.)

tillägget för folkskolelärare föreslogs att bli obligatoriskt, ha haft något skäl för sitt påstående, att ett sådant obligatoriskt ålderstillägg icke vore af verkligt behof påkalladt. Ty det kan ju möjligen vara fallet på vissa orter och under vissa förhållanden, att lefnadskostnaderna och för öfrigt lärarnes familjeförhållanden äro sådana, att detta ålderstillägg icke skulle vara behöfligt. Nu deremot, när förslaget afser, att det skulle bero på församlingarna, om de vilja bevilja ålderstillägget, så synes det mig, att man knappast kan säga, att detta förslag icke är af behofvet påkalladt, ty nog kan det finnas många ställen, der ett verkligt behof i förevarande hänseende finnes. Jag vill därför till en blifvande Riksdag synnerligen rekommendera detta förslag. För tillfället har emellertid icke heller jag något yrkande att göra.

Härmed var öfverläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölls.

I mom. d) hemstälde utskottet:

»att Riksdagen, med godkännande af hvad Kongl. Maj:t föreslagit angående höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor samt under förutsättning af bifall till hvad utskottet under mom. b) här ofvan hemställt, må höja nämnda förslagsanslag, nu 3,525,000 kronor, till 4,075,000 kronor, eller med 550,000 kronor.»

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Jonsson i Hof: På grund af den återremiss, som skedde beträffande mom. b), tager jag mig friheten att yrka återremiss äfven af detta moment, som står i samband med det föregående.

Vidare yttrades ej. Momentet återremitterades.

Punkten 21.

Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.

I motion (n:o 119) inom Andra Kammaren hade herr G. Elowson af anförda skäl hemställt:

att Riksdagen måtte bevilja och till Kongl. Maj:ts disposition anvisa ett förslagsanslag å 25,000 kronor till befrämjande af pedagogisk gymnastik vid landets folkhögskolor;

att Riksdagen vid anmälan af sitt beslut härom ville anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes lemna närmare föreskrifter angående omfånget af den gymnastiska undervisningen och inspektionen af densamma samt angående sättet för statsbidragets lyftande;

att Riksdagen ville till 1,000 kronor fastställa det bidrag, som hvarje folkhögskola, der undervisning i gymnastik till föreskrifvet omfång på ett nöjaktigt sätt meddelades, egde att uppbära; samt

att det skulle åligga folkhögskola, som önskade komma i åtnjutande af detta bidrag, att ej mindre vidkännas alla öfriga kostnader för de gymnastiska öfningarnas ordentliga upprätthållande än äfven

underkasta sig den inspektion, som Kongl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte vinna Riksdagens bifall.

I en vid punkten fogad reservation hemställde deremot herrar *A. Persson* i Mörarp och *S. G. von Friesen*:

»att Riksdagen, med anledning af herr Elowsons förevarande motion, må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes *dels* låta undersöka, huru gymnastik lämpligast må kunna i folkhögskolorna införas, hvilka kostnader härmed skulle blifva förbundna, samt huru vida folkhögskolorna sjelfva skulle vara villiga att bestrida den del af kostnaden, som på dem lämpligen borde ankomma, *dels*, om den förberedande undersökningen dertill gafve skälig anledning, för Riksdagen framlägga förslag angående statsbidrags beviljande för införande af gymnastiska öfningar vid folkhögskolorna.»

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr von Friesen: Äfven vid denna punkt, herr talman, har jag reserverat mig, och vid denna punkt vill jag icke inskränka mig till att endast tala uti motionens syfte, utan jag skall be att få yrka bifall till den utaf mig vid denna punkt fogade reservation, eftersom jag här icke står ensam såsom reservant ifrån statsutskottet. Utskottet har sagt, att motionären icke förebragt någon som helst ytterligare utredning sedan senaste riksdag angående de förhållanden, som stå i sammanhang med det utaf honom begärda anslaget till gymnastik vid folkhögskolorna. Det är dock något svårt för en motionär att ifrån de skilda folkhögskolorna i riket insamla ett tillräckligt material för ävägbringande af en dylik utredning. Hvad för öfrigt den omständigheten beträffar, att en utredning icke är förebragt, så kan detta möjligen anföras såsom ett skäl för afslag å motionärens förslag, men synes mig deremot icke kunna anföras såsom ett skäl, hvarför icke Riksdagen skulle aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t och *begära* frågans utredning. Ty hade motionären sjelf förebragt en utredning, vore det naturligtvis icke skäl att skriva till Kongl. Maj:t och *begära* en sådan. Då nu emellertid det förhåller sig så, att motionären icke har förebragt en utredning, förefaller det mig, att just detta vore ett skäl för att skriva till Kongl. Maj:t i saken, om man nemligen eljest anser densamma behjertansvärd, och det är med afseende härfpå, som jag vill taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Gymnastiken är, synes det mig, ett synnerligen lämpligt undervisningsämne vid folkhögskolor. Jag utgår dervid icke så mycket från helsoskäl, ehuru det väl vore värdt att taga äfven dessa med i räkningen. De ynglingar som komma till folkhögskolorna äro, ofta åtminstone, vana vid kroppsarbete. De få nu uteslutande egna sig åt bokliga studier. Det vore väl då för dem synnerligen nyttigt, om dessa bok-

Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.
(Forts.)

*Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.*

(Forts.)

liga studier dagligen afbrötes genom gymnastiska öfningar; utan tvifvel skulle också deras studier kunna på ett bättre sätt bedrivas, om kroppen genom de gymnastiska öfningarna städse hölles frisk och rask.

Det finnes dock en annan synpunkt, vid hvilken jag nu företrädesvis vill hålla mig. Intet annat ämne synes mig erbjuda så goda element för att åvägabringa sammanhållning vid folkhögskolorna och för att vid folkhögskolorna åstadkomma, så att säga, en högre lyftning i dervarande lefnadsförhållanden. Kroppsöfningar ha — det tror jag att man kan säga — ett förädlade inflytande, de verka godt äfven i andligt hänseende. Om hägen för ordnade kroppsöfningar utspriddes på landsbygden, tror jag detta skulle för lifvet på landet vara synnerligen välgörande. Ett särdeles godt medel i detta fall erbjuda, så vidt jag kan finna, folkhögskolorna. I vårt södra grannland Danmark har man också vetat att tillgodogöra sig detta bildningselement, och, egendomligt nog, är det der som den svenska gymnastiken, den utaf en svensk man ordnade gymnastiken, har vunnit det största erkännandet och den största utbredningen, då deremot här i vårt land, Sverige, man kan säga, att detta nationella uppfostningsmedel icke har vunnit det insteg hos folket, som det borde vinna. Nu kan någon invända, att man i främsta rummet borde tänka på folkskolorna i detta hänseende; och det är mycket riktigt — det är jag den förste att erkänna — att allt för litet är gjordt för gymnastiken vid folkskolorna. Jag vet också, att den anstalt, som företrädesvis har att tillse, att gymnastiken blir utbredd och väl ordnad i landet, nemligen gymnastiska centralinstitutet här i Stockholm, har sin uppmärksamhet starkt rigtad på att höja gymnastiken just uti folkskolorna. Men detta förhindrar icke, att det äfven är ett viktigt önskningsmål, att hägen och sinnet och smaken för de gymnastiska öfningarna bli utbredda och underhållna hos de vuxna bland folket, och jag tror, att detta icke kan ske bättre än genom folkhögskolorna, der, så att säga, folket sjelft får deltaga uti de gymnastiska öfningarna och icke endast folkets barn.

Man har sagt, att det skulle vara så stora olägenheter förenade med att införa gymnastik i folkhögskolorna. Det har dock visat sig, att uti en folkhögskola gymnastiken har med stort intresse blifvit idkad och bedrifven, och det förefaller mig, att med någon god vilja man skulle kunna bringa det derhän, att om också icke på alla ställen, så åtminstone på många ställen, samma häg och samma kärlek för gymnastiken kunde utveckla sig. Jag tror, att det för folkhögskolorna skulle vara af synnerligen stor betydelse att få i gymnastik. Det skäl, som utskottet anført för sin hemställan om afslag, eller att man »bör afvakta ännu någon tids erfarenhet rörande folkhögskoleinstitutionens förmåga att fylla sin uppgift», anser jag därför icke vara särdeles väl användt; ty just genom införande af gymnastik tror jag folkhögskolorna skola få en vida starkare utveckling och en vida större anslutning än den, som för närvarande kommer dem till del.

Nu säges det också uti utskottets utlåtande, att det af motionären begärda beloppet är alldeles för stort. Ja, detta är som sagdt ett skäl att afstyrka motionen, men det är icke ett skäl att afstyrka en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om en utredning i frågan.

Herr talman! På grund af hvad jag tagit mig friheten yttra, ber jag få yrka bifall till min vid betänkandet i denna punkt fogade reservation.

*Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.*
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Ola Bosson Olsson, Rosengren, Hammarlund, Höjer, Beckman, Linder, Lovén, Lilienberg, Wijkander, Hahn, Persson* från Arboga och *Truedsson*.

Herr Elowson yttrade: Det synes mig, som om den utredning af denna fråga, som statsutskottet saknat, vore mindre behöflig från Riksdagens synpunkt. Det är nemligen i motionen föreslaget, att ett bestämdt belopp, 1,000 kronor, skulle anvisas till att understödja gymnastiken vid sådana folkhögskolor, der anordningar därför kunde vidtagas och som vore i tillfälle att uppfylla de vilkor, hvilka kunna af Kongl. Maj:t föreskrifvas. Det är således ett noga fixerat belopp, som här skulle komma i fråga. Utskottet menar, att icke någon utredning är lemnad, huru stora kostnaderna kunna bli för de särskilda skoldistrikten. Det är mycket riktigt, men jag hemställer till herrarne, om Riksdagen kan behöfva taga hänsyn till just en sådan utredning. Den kostnad, som kan erfordras för att avvägbringa gymnastik inom ett skoldistrikt, kommer utan tvifvel att bli väsentligen olika den kostnad, som erfordras för att nå samma mål uti ett annat distrikt. Det erfordras naturligtvis att uppföra lokaler, gymnastiksalor och dylikt, och detta kan ske för mycket olika pris. Man har exempel på att personer, som hysa intresse för de gymnastiska öfningarna, bidraga med gifvor för sådant ändamål. Detta kan man vänta uti några distrikt; uti andra distrikt deremot kan man måhända icke vänta det.

Äfven i afseende på lärarepersonalen kan det komma att ställa sig olika, så att, då det vid somliga skolor redan finnes lärare, som äro villiga och dugliga att ombesörja undervisningen i gymnastik, sådana lärare vid andra skolor måste anskaffas. Det synes därför, som om den utredning, hvilken utskottet har saknat, icke skulle för Riksdagen ha någon egentlig betydelse, utan att denna utredning skulle afse att få reda på hvad det kostade för de särskilda skoldistrikten; men detta synes vara en angelägenhet, som närmast rör dessa sjelfva.

Betrakta vi sjelfva hufvudsaken, så måste medgifvas, att det är af stor vikt och betydelse, att gymnastiska öfningar bli införda vid folkhögskolorna. Den, som något känner lifvet på landet, vet, att idrottslekar der förekommit i betydligt större omfattning förr än nu, och sådana äro af väsentlig betydelse, såsom äfven den förste talaren har angifvit. De bidraga till den fysiska utvecklingen icke endast hos det manliga släktet, utan kanske, om de ordnas på ett förståndigt sätt, ännu mera för det qvinliga släktet, och qvinnornas fysiska utveckling är af ganska stor betydelse.

Det har ifrågasatts, huru vida detta anslag som här begärts skulle vara för högt tilltaget. Jag har beräknat, att vid alla de nuvarande folkhögskolorna skulle införas gymnastik, och de äro 25 till antalet. På den grund har jag föreslagit beloppet till 25,000 kronor. Jag

Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.

(Forts.)

tror likväl, att man bättre vinner målet, om man bifaller motionen med nedsättning af anslagsbeloppet. Det är antagligt, att under den närmaste tiden icke alla folkhögskolor kunna vidtaga anordningar för att hos Kongl. Maj:t med hopp om framgång söka erhålla anslag. Om därför till Kongl. Maj:ts disposition ställes ett årligt anslagsbelopp af t. ex. 10,000 kronor, tror jag att saken skulle rycka ett steg längre fram, än om man bifölle reservanternas förslag om en skrivelse till Kongl. Maj:t. Jag är dock för min del mycket tacksam för understödet af reservanterna, och jag tror, att äfven en opinionsyttring af kammaren kan gagna denna sak. Något mera än en opinionsyttring torde ett bifall till reservationen icke blifva, ty jag föreställer mig att den föreslagna skrifvelsen icke kommer till stånd, då något yrkande i detta afseende kanske icke ens göres i Första Kammaren. Derfor tror jag det skulle vara bättre, om Riksdagen stälde till Kongl. Maj:ts disposition en bestämd summa penningar. Jag skall således, herr talman, taga mig friheten yrka bifall till min motion med ändring af beloppet 25,000 kronor till 10,000 kronor.

Med herr Elowson förenade sig herrar *Broström, Olsson* i Stensdalen och *Olsson* i Kyrkebol.

Herr Lasse Jönsson: Vid förra årets riksdag väcktes af samme motionär en likadan motion, som då blef af båda kamrarna afslagen. Nu har samme motionär på ungefär samma skäl upprepat sin motion Statsutskottet har afstyrkt motionen, men det finnes dock några reservanter inom utskottet, som ha föreslagit en skrivelse i ämnet till Kongl. Maj:t. Men jag hör dock, att motionären icke är nöjd med en skrivelse, utan har föreslagit, att det af honom begärda anslaget skulle nedsättas till 10,000 kronor. Så vidt jag kunnat finna af handlingarna, är det ingen folkhögskola i riket, som begärt denna åtgärd. Det förefaller mig, som om det i främsta rummet skulle vara de, som skulle sörja för hvad som är behöfligt för folkhögskolorna. Denna skrivelse, som föreslagits, kan synas mycket oskyldig, såsom en talare har sagt, det är ju endast en skrivelse; men man bör icke vara för frikostig med skrivelser till Kongl. Maj:t, ty när det kommer till realiserandet, kan det hända, att man icke vill kännas vid den i hast afgifna skrifvelsen. Jag tror bestämdt att, när Kongl. Maj:t kommer och frågar folkhögskolorna, han skall få till svar, att de icke vilja ha något sådant åtminstone icke i mycket stor utsträckning. De skola nog komma att tänka på hvad som erfordras för realiserandet, att det behöfves gymnastiksalor och apparater af ena och andra sorten. Sedan skulle kanske dessa öfningar inspekteras, och inspektörerna resa omkring och se på dessa skolor med dess 8—10 elever, huru de sköta sig. Om flertalet lärjungar vore från städerna, der de föra ett mera stillasittande lif och antaga mera förklemade vanor och således behöfva stärka sin fysik och utveckla sina krafter, skulle jag icke ha något deremot. Men vi böra tänka på att det är jordbrukarsöner, hvilka från späda ålder öfvat, om jag så får uttrycka mig, gymnastik på det mest allvarliga sätt. De behöfva icke stärka sina krafter, så att de för det ändamålet skulle behöfva underkasta

sig denna pedagogiska gymnastik, som skall vara så uppfostrande. Jag skall icke trötta herrarne med flera skäl, men jag är på det klara med att yrka bifall till utskottets förslag.

*Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.*
(Forts.)

Herrar *Larsson* i Fole, *Norrby*, *Andersson* i Löfhult, *Peterson* i Boestad och *Nilsson* i Rinkaby instämde häruti.

Herr *Henricson*: En folkhögskolelärare har yttrat bland annat i afseende på denna fråga: »En ordnad gymnastik i därför afsedt hus skulle föra hela vårt skolarbete ett godt stycke framåt. Och indirekt skulle gymnastik vid folkhögskolorna gagna hela folkets fysiska utveckling.» Den föregående talaren sade, att om det vore fråga om ynglingar, som komma från städerna, skulle denna gymnastik behövas. Jag håller före, att det är nästan viktigare för landbrukarsöner, som komma till skolan, att få gymnastik, ty de hafva förut varit vana vid ett rörligt lif, men ovana vid skolarbete, och detta gör att de behöfva ännu bättre gymnastik. Finnes icke någon anstalt för gymnastik, röra de sig icke tillräckligt mycket. Inom styrelsen för folkhögskolan i Östergötland har det många gånger varit tal om åstadkommande af gymnastik, enär man ansett det vara af behovet påkalladt, men i följd af bristande tillgångar hafva vi ännu icke kunnat få denna plan realiserad. Det är med anledning häraf och på grund af hvad de två första talarne yttrat, som jag ber att få yrka bifall till herr *Elowsons* motion.

Herr *Peterson* i Hasselstad: Herr talman, mine herrar! Trots de många instämmanden, som gjordes i de förste talarnes yttranden, vågar jag dock vara af samma åsigt, som nyss uttalades af en ledamot i statsutskottet, herr *Lasse Jönssons*, eller att någon sådan skrifvelse, som reservanterna påyrkat, icke är af behovet påkallad för inrättande af gymnastik vid folkhögskolorna. Den förste talaren nämnde som skäl för en sådan skrifvelse, att äfven om det är ynglingar från landsbygden, som besöka dessa skolor, behöfva de gymnastik, och fastän de haft ansträngande kroppsarbete, innan de komma till skolan, dit de vanligen komma vid 17—18 års ålder, skulle de, under de 5—6 månader de äro der, behöfva gymnastiköfningar, emedan de äro vana vid kroppsarbete. Jag är dock af en alldeles motsatt åsigt. Jag har varit ledamot i folkhögskolestyrelsen i det län jag tillhört nästan hela tiden som folkhögskolan der egt bestånd eller omkring 20 år, och i denna skola ha under denna tid gått många elever hufvudsakligen från landsbygden, men icke har jag eller någon af dem som sitta i samma styrelse förmärkt, att det varit till olägenhet för ynglingarne, att der icke varit anordnad gymnastik. De ha varit mycket friska, då de gått ut, och det har icke varit något tal om att de lidit af att icke ha haft gymnastik under dessa månader. Skulle man skrifva till Kongl. Maj:t och begära en utredning, skulle det väl sedan af Kongl. Maj:t tillsättas, såsom vanligen sker, en komité för att utreda saken, och det vore enligt mitt förmenande en något för dyr affär för en så obetydlig sak. Är det så, att några skolor, der det är flere ynglingar från stad än från landet, hvilket

*Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.*

(Forts.)

icke är förhållandet i det län jag tillhör, anse sig behöfva gymnastik, tycker jag saken kan hjälpas på något sätt, utan att Kongl. Maj:t behöfver lägga sig deri. Man kan skrifva till landstinget och anmäla behöfvet hos hushållningssällskapet, som då säkerligen lemnar understöd, i fall något sådant är nödvändigt för skolan. Jag betonar ytterligare, att det icke är något allmänt behof, utan tror i likhet med den föregående talaren, herr Lasse Jönsson, att, om man skrifver till Kongl. Maj:t och Kongl. Maj:t låter göra en utredning, det uttalandet skall komma från nästan hvarenda folkhögskola, att hela saken är obehöflig. Det är min fulla öfvertygelse.

Vidare hänvisades af den förste talaren till Danmark, der gymnastik blifvit allmänt antagen vid folkhögskolorna. Det kan väl hända, men jag vet icke, om de danska folkhögskolorna besökas mera af bondpojkar än af pojkar från städerna, hvilka senare möjligen äfven der ha mindre kroppsarbete. Om ynglingarne från städerna kunna behöfva sådan gymnastik eller om pojkarne från danska landsbygden ha mindre ansträngande kroppsarbete än vanligen bondpojkarne hos oss ha, må det vara danskarnas ensak att ordna om sina behof, hvilket ej af oss bör i oträngt mål efterföljas. Våra bondpojkar behöfva icke utvidga bröstet och stärka lemmarne genom gymnastik, om de några månader skulle vara ifrån hemmet för att vid folkhögskolan inhemta kunskaper. Jag instämmer i yrkandet på bifall till utskottets förslag.

Herr Bengtsson: I likhet med motionären kan jag icke annat än förundra mig öfver att utskottet, som sjelf erkänt, att gymnastik skulle blifva af stort gagn för folkhögskolorna, likväl sedan afstyrkt motionärens framställning om ställande af ett anslag till Kongl. Maj:ts förfogande för att befordra gymnastiken vid folkhögskolorna. Utskottet har såsom skäl för sitt afslag anfört: »att anordnandet af en så utvecklade undervisning i gymnastik, som den motionären afsett, skulle för vederbörande folkhögskolor medföra så stora kostnader särskildt för anskaffande och inredning af lokaler, att högst få dylika skolor skulle befinnas villiga att underkasta sig de för det föreslagna statsbidragets erhållande ifrågasatta vilkor». Detta synes åtminstone mig icke vara något skäl för ett afslag å motionärens framställning. Ty om nu så skulle blifva förhållandet, hvilket jag högeligen betviflar, att en del af våra högskoleförbund icke skulle vilja underkasta sig de uppoffringar, som skulle erfordras enligt de föreskrifter Kongl. Maj:t skulle komma att lemna för erhållande af ett dylikt statsanslag, kan det icke vara ett skäl emot att sådana folkhögskolor, som redan ordnat sin gymnastik på ett tidsenligt och ändamålsenligt sätt, komme i åtnjutande af det bidrag, som de så väl behöfva.

Det uttalades af en kamrat på skånebänken, herr Lasse Jönsson, att detta förslag icke vore kommet från någon folkhögskola, utan endast från ett enskildt håll. Jag vågar påstå att en sådan önskan, som man förmenat icke hafva blifvit framställd från folkhögskolan, blifvit uttalad så många gånger från vissa folkhögskolor, likasom äfven från det gymnastikläraremöte, som var samladt i Helsingborg, att derom bör icke råda något tvifvel. Vid den folkhögskola som finnes

i min hemort i Skåne, der vi med rätt stora kostnader inrättat ändamålsenlig gymnastik, hafva sammanträden åtskilliga gånger om denna fråga varit före. Lärare hafva varit der från många af Sveriges folkhögskolor, och alla hafva prisat den metod, som der varit införd, och uttalat önskan, att de så fort som möjligt skulle komma i åtnjutaude af sådan fördel.

*Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.
(Forts.)*

Då jag för min del är fullt öfvertygad derom, att, om man kunde få införd gymnastik vid våra folkhögskolor, det skulle blifva till stort gagn för dem, och lärjungarne skulle, om de hade tillfälle att på lediga stunder få ordentlig gymnastik, med mycket mera lust och glädje återgå till studierna, och det skulle betydligt inverka till att skärpa deras intresse och sålunda äfven på detta område göra stort gagn, skall jag, herr talman, instämma i det af motionären nu senast gjorda yrkande om nedsättning af anslaget till 10,000 kronor i stället för 25,000.

Herr *Hedin* förenade sig med herr Bengtsson.

Herr *Falk*: Jag är en stor vän af folkhögskolor på grund af den erfarenhet jag fått om deras verksamhet. Jag har således ingenting emot att deras budgeter höjas i allt hvad erforderligt är. Men mot förslaget i den föreliggande motionen hyser jag två betänkligheter. För det första rådes, jag att under folkhögskolans verksamhet indrages alltför mycket, så att, med den korta tid som i allmänhet är för kursens genomgående anslagen, hennes krafter måste allt för mycket splittras. För det andra hyser jag betänklighet att på riksstaten anvisa belopp för dylika ändamål. Det synes mig lämpligare, att de folkhögskolor, der ett intresse för införandet af pedagogisk gymnastik visat sig, med anslagsyrkanden i detta fall vända sig till landstinget. Då det är föreslaget, att ingen folkhögskola skulle få påräkna af statsanslaget mer än 1,000 kronor, synes det mig ingalunda omöjligt, att vederbörande landsting i detta fall gå skolornas önskningar till mötes. På dessa skäl, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr *Jonsson* i Hof: Utskottet har icke nekat, att gymnastik kan hafva betydelse i skolorna. Det är således icke fråga derom. Men kärnpunkten är, huru vida detta ändamål är af så speciel vikt och betydelse, att staten därför gent emot hvad som är vanligt skall biträda med särskildt anslag för ett enda undervisningsämne uti skolor, som hafva en mängd sådana. Så vidt jag känner har det aldrig inträffat, att Riksdagen för speciella undervisningsändamål annat än vid universiteten tagits i anspråk för att lemna bidrag. Ur den synpunkten tror jag att man icke skall vara alltför hastig att bifalla motionärens framställning. Det bör vara ett temligen allmänt erkändt behof, innan staten skall biträda i det fallet; icke såsom här är fallet, der detta undervisningsämne endast finnes infördt i en eller några få skolor. Då så litet intresse ännu i sjelfva verket finnes för det ämnet, tror jag icke att det är lämpligt och på sin plats, att man här skall lemna särskildt anslag för ett specielt undervisnings-

Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.
(Forts.)

ämne. Jag fruktar att, om Riksdagen slår in på den vägen att bevilja medel för ett särskildt ämne, det kan blifva en ganska lång rad, som följer med i släptåg. Den ene tycker, att det ämnet är af större vikt, den andre tycker att ett annat ämne bör vara lika viktigt; så kan det ena förslaget efter det andra med lika skäl framställas och med lika stor styrka häfdas inom Riksdagen. Man kan icke beräkna, hvar det skall sluta att slå in på en sådan princip. Skulle det visa sig att styrelserna för folkhögskolorna allmänt omfatta denna sak, och det kan finnas skäl att införa gymnastikundervisning i folkhögskolan, då tror jag att tiden är inne, att Riksdagen träder emellan med understöd. Men innan dess tror jag att det är för bittida, att Riksdagen skrifver om saken till Kongl. Maj:t eller beviljar särskildt anslag. Jag tror att kammaren gör klokast, om den afvaktar tiden ytterligare. Jag skall yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Eriksson* i Mörviken, *Ersson* i Vestlandaholm, *Pehrson* i Törneryd och *Odell*.

Herr *Williamson*: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i herr *L. Jönssons* i Sandby anförande, men vill dertill lägga några ord. Enligt min tanke är meningen med folkhögskolan icke att den skall vara en så vidlyftig skola som den skulle blifva, om man der skulle hafva extra lärare i gymnastik, sång och dylikt, utan meningen är att ynglingarne skulle komma dit för att på kort tid lära så mycket de kunna i teoretiskt hänseende så väl i det ena fallet som i det andra; äfvensom om de så önska gå igenom på kort tid en så kallad landtmannaskola. Jag tror därför att det skulle blifva för dyrt att kasta sig in på denna sak. Det skulle leda till resultat, som fordrade ytterligare anställande af lärare i flere dylika praktiska saker. Det är min öfvertygelse, att hvarken landsting eller principalerna skulle vara tacksamma för de kostnader, som skulle komma deraf.

Herr *Jönsson* har påpekat, huru dyrbart det skulle blifva i fråga om gymnastikhus, apparater, inspektion och dylikt. Jag vill tillägga: här är icke fråga om skolgossar utan män, som antingen strax efteråt skola genomgå eller kort förut genomgått sin exercis. Der få de åtnjuta den utbildning i kroppsöfningar och särskildt gymnastik, som kan vara nödig.

Jag tror att gymnastik är alldeles obehöflig vid en sådan folkhögskola, som pågår under loppet af fem månader, och detta med vissa uppehåll, hvarunder eleverna äro arbetande män, som äro hemma och der få tillräcklig motion. Den motion, de behöfva på platsen, skaffa de sig der. Gymnastik behöfs icke för deras kroppsutveckling, ty de öfningar, som de för öfrigt hafva, äro alldeles tillräckliga för att skaffa motion.

På grund häraf kommer jag för min del att rösta för utskottets hemställan, då jag anser detta vara det rätta.

Häruti instämde herr *Hammarström*.

Herr Eliasson i Oktorp: Det har blifvit mig tillsändt en skrifvelse, upprättad vid sammanträde den 8 sistlidne februari af ett 70-tal dels då varande och dels förut varande elever vid Hallands läns folkhögskola, hvori dessa anhålla, att jag såsom representant i Riksdagen från den trakt, der skolan är belägen, måtte framhålla deras önskningsmål om bifall till den af herr Elowson framställda motionen.

*Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.*

(Forts.)

Att saken omfattas med intresse framgår deraf, att medel insamlats medelst frivilliga gåfvor inom Hallands län till ett belopp af cirka 4,000 kronor, hvilka medel förvaltas af folkhögskolestyrelsen under benämning: »gymnastikfond» och äro afsedda till uppförande af ett gymnastikhus, då tillfälle dertill gifves.

Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till den af herrar von Friesen och Persson betänkandet vidfogade reservation.

Herr Jonson i Fröretorp: För min del, finner jag att utskottet på ganska goda grunder afstyrkt bifall till motionen. Sjelf har jag varit många år och är ännu ledamot i styrelsen för en folkhögskola och har dervid icke funnit något särskildt behof af gymnastikundervisning i denna skola. Der hafva eleverna sysselsatts med snickeri, en sorts slöjdskola är der anordnad, der de kunna erhålla så bra gymnastik som helst. Underläraren har nemligen genomgått en kurs vid Nääs. Han undervisar dem i snickeri. Om de vilja använda denna undervisning, få de tillräckligt med gymnastik. Folkhögskolan varar så kort tid, knappt fem månader om året. Att inrätta gymnastiklokal med hela den attiralj, som dertill erfordras, tror jag är temligen öfverflödigt. Dessutom när det lider på våren, sysselsätta eleverna sig med mätning och dylika saker på fältet, och tror jag därför att de hafva tillräckligt med rörelse. För min del kan jag icke se annat, än att det vore bortkastade penningar att bevilja medel till ifrågavarande ändamål. Här äro så många utgifter; budgeten stiger år för år. Jag tror, att det är skäl att gå varsamt tillväga på någon punkt och icke i onödan kasta bort penningar.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Hedlund: Jag har i detta ämne samtalat med en af våra mest framstående folkhögskolelärare, en annan än den af herr Henricson omnämnde, nemligen föreståndaren för folkhögskolan i Lunnevad. Min sagesman var ytterst lifligt intresserad för att denna sak komme till stånd, och det af två skäl. Han nämnde först, att då lärjungarne hafva rätt kort tid att vistas vid folkhögskolan, äro de i regel ytterst angelägna att få så mycken nytta utaf undervisning som möjligt. Följden blir, att de sitta alldeles för mycket stilla vid boken och röra sig för litet. Gent emot detta skulle en ordnad gymnastik utgöra en synnerligen god motvigt. Att tala om öfveransträngning på grund af detta nya ämne är ej hållbart, enär de olika ämnena rigta sig på olika förmögenheter. Läscämnena anstränga hjernan, detta ämne återigen kroppen, och det snarare underhjelper förmågan att följa med lektionerna.

Hans andra skäl var, att man genom gymnastik och kroppsöfning vid folkhögskolan skulle på olika orter få verkliga härdar

Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.

(Forts.)

för kroppslig idrott, som funnits förut i vårt svenska samhälle, men sedan af olika orsaker upphört. Skulle åter en ordnad gymnastik med fria lekar få fast fot vid folkhögskolan, skulle många af vår ungdom få kärlek till den. Och derifrån skulle utgå en ny håg och lust för idrott. Särskildt detta senare förefaller mig vara ett sådant ändamål, för hvars åstadkommande staten godt kunde träda emellan med något understöd. För min del får jag på grund af dessa skäl yrka bifall till herr Elowsons senast framställda förslag.

Herr Östberg: Jag har alldeles ingenting emot, att vid folkhögskolan idkas gymnastik, så mycket mindre som jag sjelf varit med om att anordna dylik vid Stockholms läns folkhögskola. Men jag tror, att detta kan ske utan särskilda omkostnader, och att framför allt icke statsbidrag därför behöfves. Hos oss har tillgått helt enkelt så, att man af landstingsmedel användt en obetydlig summa för anskaffning af nödvändiga apparater. Vidare har en af lärarne vid folkhögskolan, utan ersättning, ledt ynglingarnes gymnastiköfningar. Jag vill minnas, att de i regel hafva gymnastiserat en stund hvarje dag. Det har fortgått på detta sätt i flera år. Jag anser därför, att saken kan ordnas utan stora omkostnader.

Jag tror icke det vore till särskild fördel för folkhögskolan, om man sökte anordna saken på ett vidlyftigare sätt, ty folkhögskolan kostar redan nu högst betydliga summor i förhållande till det elevantal som finnes. I samma mån som man fördyrar kostnaderna, befarar jag, att intresset för folkhögskolan minskas, och att man börjar tycka mer och mer, att de kostnader, som derpå nedläggas, blifva för dryga. Jag anser mig därför hafva allt skäl att yrka bifall till utskottets förslag.

Herrar *Mallmin* och *Larsson* i Mörtlösa instämde med herr Östberg.

Herr Peterson i Boestad: Jag ber att få yrka afslag på så väl motionärens som reservanternas förslag. Jag har varit ledamot i en folkhögskolestyrelse, men aldrig har jag erfarit, att något behof att anställa en särskild gymnastiklärare der gjort sig gällande. Jag tror, att eleverna på fristunderna hafva tillräcklig motion, utan att man behöfver göra stora kostnader för staten och äfven för landstingen.

På grund häraf yrkar jag afslag.

Herr Persson i Mörarp: Det synes som om det kraftigaste skälet för att icke bifalla motionärens framställning — vare sig i den form han föreslagit eller på sätt herr von Friesen och jag yrkat — skulle ligga i den omständigheten, att det icke skett tillräckligt uttalande från folkhögskolorna sjelfva öfver behofvet af införande af ifrågavarande undervisningsämne. Det är dock nu från flera håll i kammaren af dess ledamöter betonadt, att en allmänna önskan i detta afseende råder på skilda håll, och jag kan sjelf vitsorda, så vidt min erfarenhet sträcker sig, att detta önskningsmål varit uttaladt åtskilliga gånger vid våra folkhögskolor i Skåne. Nu säges det, att

man icke vet, om folkhögskolan kan underkasta sig denna anordning därför, att den blefve förenad med för stora kostnader. Ja, mine herrar, i så fall är det uppenbart, att herrarne icke behöfva riskera, att statsbidraget skall blifva så synnerligen stort. Men på de ställen, der anordningar äro gjorda, och der man vill underkasta sig särskilda bestämmelser för att få ordentlig undervisning i gymnastik, må det icke vara för mycket begärddt, att denna undervisning understödes, liksom man understöder den vid våra universitet och läroverk.

*Anående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.*

(Forts.)

Det sades af en talare på smålandsbänken, att denna anordning kunde göras utan att statsverket bidroge, ty landstingen kunde betala kostnaden. Jag undrar, hvad man skulle säga, om det framkomme förslag om, att stadsfullmäktige i städerna skulle lemna anslag till att bestrida undervisning i gymnastik vid läroverken i städerna. Jag tror icke, att man bör på detta sätt sammanblanda sakerna, utan anses undervisningen nödvändig, nyttig och behöflig, bör staten bidraga till bekostande af gymnastik vid folkhögskolorna lika väl som vid andra undervisningsanstalter.

Att det skulle behöfva tillsättas en komité för denna utredning, och att det skulle blifva förenadt med kostnader för inspektion och dylikt, var väl mera yttradt på skämt än allvar. Hvad beträffar inspektionen, föreställer jag mig, att den väl kunde uppdragas åt den inspektör som finnes. Jag vet icke, huru det är öfver allt, men hos oss är det så, att landstinget, för beviljande af anslag till folkhögskolor föreskrifver, att folkhögskolorna skola underkasta sig inspektion af en utaf landstinget dertill utsedd lämplig person. Jag föreställer mig, att något hinder icke skulle behöfva möta att åt den person, som innehar denna befattning, uppdraga att verkställa äfven denna inspektion, som nu ifrågasatts.

Vidare nämnde en talare, att han icke kände huru vida, då man åberopade förhållandena i Danmark, eleverna vid de danska folkhögskolorna utgingo från städerna eller landsbygden. Jag beklagar, att den kammarledamoten hade så litet reda på, huru det är i Danmark i detta hänseende. Folkhögskoleidén i Danmark är utbredd betydligt mera än hos oss. Der har man så intresserat sig för folkhögskolor, särskildt för undervisningen i gymnastik, och ansett den vara så magtpåliggande och nödvändig, att man rent af häpnar, att denna sak skall röna ett sådant motstånd inom svenska riksdagen. Som ett bevis på, huru danskarne intressera sig för sjelfva den gymuastiska undervisningen vid *våra* folkhögskolor, ber jag få nämna, att vid den äldsta folkhögskolan i Skåne har gymnastikbyggnaden uppförts af folkhögskoleelever från Danmark efter en uttalad önskan af folkhögskolans föreståndare. Då man talar om svensk odling och vigten utaf att vi stå i jembredd med andra motioner, tror jag, att man har ett godt skäl för att någonting i ifrågavarande hänseende göres.

Huru vida nu kammaren har lust att bifalla den af herr von Friesen och mig vid betänkandet fogade reservation eller det yrkande, som framstälts senast af motionären, det lemnar jag derhän. Jag kan vara med om hvilket af dessa yrkanden som helst, men då jag anser, att en utredning af förhållandena, huru gymnastik lämpligast må kunna i folkhögskolorna införas, är af behovvet påkallad,

Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.

(Forts)

så vill jag, till den kraft och verkan det hafva kan, yrka bifall till reservationen.

Herr Pehrson i Törneryd: Den siste talaren framhöll som sin mening, att han trodde, att det kraftigaste skäl mot bifall till motionärens förslag vore det, att ingen framställning i ämnet gjorts från vederbörande folkhögskolebestyrelser. Nej, jag tror, att det förefinnes ett annat skäl, som är ännu kraftigare och som är ännu mycket mera tilltalande efter mitt förmenande. Detta skäl är, att det synes mig icke vara så synnerligen välbetänkt att i hvarje fall påkalla statsens mellankomst. Jag tror, att i förevarande fall det icke är behöfligt att äska något statsunderstöd. Ty anses det vara nyttigt och nödvändigt att införa gymnastik vid folkhögskolorna, så kan detta ske genom kommunernas och vederbörande landstings åtgärder. Det är efter mitt förmenande det rätta hållet, der man bör söka det understöd, man anser sig behöfva och böra påkalla för gymnastikens införande vid dessa skolor. Långt ifrån att förneka nyttan af gymnastik — jag tror att den kan vara till mycket gagn — anser jag dock, att en sådan kan åstadkommas vid folkhögskolan på den väg jag nyss antyd, hvilken jag för min del anser vara den rättaste. Jag tror icke, att det går an att i *hvarje* fall, der man kan säga att något är nyttigt för den enskilde eller samhället, påkalla statsens sammankomst. Vi hafva dervid enligt mitt förmenande kommit allt för långt i vissa hänseenden. Man kan komma så långt, om man vill fortsätta på den vägen, att det kan inverka ofördelaktigt och förlamande på den enskildes verksamhet och initiativ. Hufvudsakligen på dessa grunder yrkar jag bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Häruti instämde herrar *Lyttkens, Arnoldsson, Jönsson* i Gammalstorp, *Stjernspetz, Anderson* i Himmelsby och *Pehrsson* i Norrsund.

Herr Wavrinsky: Från ledande män inom åtskilliga folkhögskolor har jag mottagit en uppmaning att offentligt och enskildt inom denna kammare verka för att ett anslag till *pedagogisk* gymnastik skulle komma folkhögskolorna till del.

Jag skall nu göra detta i största korthet. Jag gör det i öfvertygelse om det berättigade i dessa anspråk, synnerligen som motionären nedsatt anspråken, på grund af den motvilja som gjort sig gällande från flera håll, till 10,000 kronor. Jag ber att få lägga alla de skäl, som herr von Friesen anfört för reservationen, i vägskalet för detta motionärens yrkande under förhoppning, att herrar reserveranter, i valet mellan motionärens yrkande och yrkandet på afslag, skola gifva sina röster för motionärens förslag i den form, hvori det föreligger.

Jag önskar således bifall till herr Elowsons yrkande om beviljande utaf ett anslag af 10,000 kronor.

Herr Bülow: För min del förenar jag mig med herr Johannes Jonson i Fröstorp. Han antydde, att vi voro inne på öfverdrifternas område. Ja, det är möjligt. Det är icke säkert, att icke vid

en annan riksdag det yrkas, att äfven skolstyrelserna måtte sättas i tillfälle att taga gymnastik. Det vore, enligt mitt förmenande, att taga lifvet af herr Jonson i Fröstorp. Det vill jag icke vara med om.

*Angående
anslag för
befrämjande
af gymnastik
i folkhög-
skolorna.*

(Forts.)

Herr von Friesen: Jag ber om ursäkt att jag uppträder ännu en gång. Men jag är verkligen mycket intresserad för denna fråga. Det var icke meningen, då jag framställde förslaget om skrifvelse, att liksom inbilla någon, att det icke afsåge en utgift för staten. Det gör det naturligtvis, ty meningen är att skrifvelsen skall leda till ett resultat, och detta kan ej ske utan kostnader. Det har jag icke velat dölja för någon. Jag tror icke heller att jag i det afseendet kunnat narra någon.

Man har sagt, att landstingen skulle taga hand om saken och anslå medel. Ja, det är sant, folkhögskolorna höra under landstingen; men de hafva dock statsbidrag. Det vore då icke något ondt uti att de finge ett ökad statsbidrag särskildt för detta ämne. För öfrigt är här icke blott fråga om penningebidrag, utan lika mycket om gymnastikens lämpliga ordnande vid folkhögskolan. I det hänseendet lära landstingen kunna göra bra litet. Herrarne tänka möjligen, att det kan öfverlemnas till hvilken lärare som helst att leda och ordna dessa öfningar. Detta kan göras, har en talare här bakom mig sagt, utan stora kostnader. Jag vill icke påstå, att det skulle fordras allt för stora kostnader. Men om mödlen skola väl användas, fordras det att öfningarna skola vara med stor sakkunskap och omtanke anordnade, och det kan knappast väntas, att en enskild folkhögskolelärare skall kunna åstadkomma detta. Det fordras statens mellankomst genom den institution, som har särskildt sig ålagdt att arbeta för gymnastikens utveckling. Man har invändt, att det skulle bli för många ämnen vid folkhögskolan. Men då alla andra ämnen gå i mera intellektuell riktning, så är åter detta ämne ett sådant, som så att säga förutsattes för alla de andra, det är ett centralämne. Det är det ämne, som, jag må säga, jag skulle vilja sätta först af alla ämnen, som kunna ifrågakomma i folkhögskolan, och då kan jag icke betrakta det såsom ett nytt i jernförelse med andra nya ämnen, man skulle vilja ha in.

Talaren på hallandsbänken talade om betydelsen af den gymnastik, som vid exercisöfningarna kom beväringssynglingarne till del. Jag ger honom full rätt och vill endast beklaga, att vid regementena finnas för få utbildade gymnastikofficerare, för att dessa gymnastiköfningar skola kunna bli till så stor nytta som de borde. Det är emellertid fullkomligt riktigt, att de för beväringsofningarne äro af stor betydelse, men det utesluter icke, att de öfningar, om hvilka nu är fråga, skulle få en alldeles särdeles betydelse med afseende å lifvet så väl vid folkhögskolorna som på landsbygden i allmänhet.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner 1:o på bifall till utskottets hemställan; 2:o afslag derå och bifall till den i ämnet väckta motionen med den af herr Elowson under öfverläggningen deri föreslagna ändring; och 3:o på bifall till den vid punkten fogade reservationen. Herr

talmannen fann den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad; men som votering begärdes, blef, sedän till kontraposition antagits bifall till herr Elowsons förslag, nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller statsutskottets hemställan i 21:sta punkten af utlåtandet n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit det af herr Elowson under öfverläggningen gjorda yrkande.

Omröstningen visade 158 ja mot 49 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

*Angående
anslag till
inrättande af
ett nytt
provinsial-
läkare-
distrikt inom
Vermlands
län.*

Efter föredragning vidare af *punkten 22*, deri utskottet hemställt, att en inom Andra Kammaren af herr *E. Olsson* i Kyrkebol väckt motion, n:o 84, om beviljande af anslag till inrättande af ett nytt provinsialläkaredistrikt inom Vermlands län, icke måtte vinna Riksdagens bifall, begärdes ordet af

herr Olsson i Kyrkebol, som yttrade: Herr talman! Jag kan ej annat än på det högsta beklaga den utgång, som min motion fått i statsutskottet. De skäl, som jag anfört, synas mig hafva varit fullt talande för bifall till motionen i fråga. Dessa kommuner, Gunnarskogs, Bogens, Magneslags, Gräsmarks och Lekvattnets församlingar, med en folkmängd af omkring 12,000 personer, boende längs efter norska gränsen, och med till största delen obanade vägar, sakna helt och hållet egen läkarevård. En stor del af folket derstädes får gå en allt för tidig död till mötes i brist på läkare. Om i medeltal beräknas, att det föreslagna provinsialläkaredistriktets befolkning har fem mil till närmaste läkare, och om man lyckas att få denne med på sjukbesök, så, då man ju också måste beräkna återskjutsen för läkaren, uppstår en väglängd af 10 mil. Herrarne kunna då lätt inse svårigheten i denna bygd att erhålla lindring och hjälp i den nöd, som der är rådande i brist på läkare.

Ifrågavarande bygd, som delvis är känd under benämning »Finnskogarne», är i allmänhet fattig; och dess oförmåga att, utöfver tryckande fattigvårdstunga och fyllande af öfriga kommunala behof, offra något för vinnande af en förbättrad helso- och sjukvård är alldeles gifven. Här torde föreligga ett af de undantagsfall, då Riksdagen bör bevilja full ersättning för tillsättande af läkare. Nu kan det visserligen svaras, att, der behofvet påkallar bildande af nytt läkaredistrikt, distriktet eger att söka bidrag hos Kongl. Maj:t af disponibla medel till ett belopp af 1,500 kronor. Men med bästa

vilja kunna dessa kommuner icke åstadkomma skilnaden mellan detta belopp och hela kostnaden för aflönande af läkare. Således får folket i dessa bygder i brist på erforderliga medel fortfarande vara i denna olyckliga ställning med afseende på helso och sjukvård.

Mine herrar! Det synes vara en mycket viktig faktor, som talar för bifall till min motion i fråga, då det är icke mindre än 12,000 personer, som nästan sakna läkarevård.

Herr talman! Jag tager mig friheten att yrka bifall till min motion och afslag å utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Vrångebol instämde häruti.

Vidare anförde:

herr Elowson: Under de senaste åren har mycket gjorts för helsevårdens förbättring i landsorten. Dock återstår här vid lag ännu mycket, hvad angår vissa aflägsna landsbygder, som i detta hänseende kunna sägas vara verkligt vanlottade. Sådant är tvifvels utan förhållandet med de församlingar, om hvilka motionären har framställt, att ett provinsialläkaredistrikt der skulle anordnas. Emellertid erkänner jag rättigheten utaf den motivering, som statsutskottet förebragt. Det måste i fråga om inrättande af provinsialläkaredistrikt tvifvels utan anses fullt principiellt riktigt, att behöfligheten af nya distrikt bör pröfvas af Kongl. Maj:t, och att Riksdagen icke gerna bör bifalla anordnande af nya distrikt utan på grund af en kongl. proposition. Det heter visserligen, att undantagsfall kunna gifvas. Och det är ju sant, att det här kan vara tal om ett undantagsfall. Det är en trängande nödvändighet, att befolkningen i det af motionären afsedda distriktet får en förbättrad läkarevård. Jag tror likväl icke, att Riksdagen kan förmås att gå ifrån den princip, som riktigt uttalats i statsutskottets utlåtande. Derfor vill jag icke göra något yrkande; men jag vill uttala, att jag anser denna landsände vara temligen vanlottad i afseende på läkarevård. Och jag önskar synnerlig framgång åt de framställningar, som kunna komma att göras af Kongl. Maj:t angående förbättrad läkarevård i dessa trakter. Jag är förvissad derom, att Kongl. Maj:t, efter att hafva pröfvat saken, i sinom tid inkommer till Riksdagen med en proposition i ämnet.

Häruti instämde herrar *Bruse* och *Olson* i Stensdalen.

Herr Jonsson i Hof: Då Kongl. Maj:t icke gerna kan underlåta att, om skälen för bildande af ett nytt distrikt äro så talande som här framhållits, till Riksdagen göra framställning i ämnet, skall jag be att endast få yrka bifall till utskottets framställning.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 23—38.

*Angående
anslag till
inrättande af
ett nytt
provinsial-
läkare-
distrikt inom
Vermlands
län.
(Forts.)*

Biföllos.

Punkten 39.

Angående anslag till fullbordandet af restaurationsarbetet å Skara domkyrka.

I två särskilda motioner, väckta den ena (n:o 13) inom Första Kammaren af herr *C. A. Sjöcrona* och den andra (n:o 71) inom Andra Kammaren af herr *A. Rydning*, hade föreslagits, att Riksdagen måtte för fullbordande af *restaurationsarbetet å Skara domkyrka* bevilja ett extra anslag till belopp af 75,000 kronor.

Utskottet hemställde emellertid, att motionerna icke måtte af Riksdagen bifallas.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herr *C. Persson* i Stallerhult, som föreslagit:

»att herrar *Sjöcronas* och *Rydings* motioner må på det sätt bifallas, att Riksdagen för fullbordande af restaurationsarbetet å Skara domkyrka anvisar:

dels å extra stat för år 1893 ett anslag till belopp af 35,000 kronor;

dels på riksgäldskontoret 40,000 kronor såsom lån, att af domkyrkan återgäldas medelst en årlig annuitet af fem procent å den ursprungliga lånesumman, af hvilken annuitet skall beräknas fyra procent ränta å det vid hvarje liquid återstående oguldna kapitalbeloppet, och återstoden anses såsom kapitalafbetalning, allt under vilkor att någon utbetalning icke må ega rum förr än styrkt blifvit, att domkyrkans byggnadskassa eger tillräckliga medel för arbetets fullständiga fullbordande.»

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr *Rydning*: Såsom skäl för statsutskottets hemställan om afslag anføres, att Riksdagen, då den beviljade ett anslag på 250,000 kronor till Skara domkyrkas restaurering, dervid fäste det vilkor, »att restaureringsarbetet skulle varda fullbordadt utan vidare anslag af statsmedel. Vid detta förhållande och då utskottet finner det vara af vigt att ett dylikt vid anslags beviljande af Riksdagen uppställt vilkor icke eftergifves, helst ett sådant eftergifvande sedermera skulle kunna åberopas till stöd för anspråk af liknande art, som det nu framställda», hemställer utskottet om afslag å min motion. Jag måste medgifva, att detta skäl är ett riktigt kardinalskäl, som icke bör utan alldeles ömmande och talande omständigheter skjutas å sido. Men det är just på grund af att sådana omständigheter förefinnas, som jag har väckt min motion. Riksdagen har så att säga både löse- och bindenyckeln i sin hand. Har Riksdagen vid anslaget fäst ett sådant vilkor, kan Riksdagen, efter min uppfattning, äfven taga bort det, om den finner tillräckliga skäl dertför anförda. Enligt min uppfattning skulle det vara svårare att besluta sig huru man skall rösta då frågan om ett dylikt anslag första gången föreligger, då det är fråga om principen, än nu, då det endast är fråga om att öka anslaget. Jag skall emellertid be att i största korthet få angifva de

skäl, som tala för det nu begärda anslaget beviljande. Man säger, att när Riksdagen hade gjort detta vilkor, det var domkapitlets och senare byggnadsstyrelsens skyldighet att icke börja bygga, förrän man var säker att ega tillgångar för restaureringsarbetets fullbordandet. Men dermed förhåller det sig nu på detta sätt. Under flera år, innan Riksdagen beviljade detta anslag, hade inom Skara stift bildats en förening för insamlandet af pengar till detta restaureringsföretag. Landstinget hade beviljat medel, Skara stad hade beviljat medel. Dessa insamlade medel hade influtit och förräntades. När Riksdagen beviljade dessa 250,000 kronor under vissa år, beräknades att dessa medel skulle inflyta såsom vanligen sker i början af året och förräntas, till dess de skulle användas, och då beräknade man alla dessa sammanlagda tillgångar till 390,000 kronor, under det att det vederbörligen granskade kostnadsförslaget uppgick till endast 370,000 kronor. När så var förhållandet, att kostnadsförslaget upptog 370,000 kronor och tillgångarna beräknades till 390,000 kronor, synes det mig, som om ingen förebräelse kunde drabba domkapitlet därför, att det ansåg sig kunna börja företaget. Man invänder kanske, att tillgångarna voro mycket högt beräknade. Det är visserligen sant, att i följd af fallande räntesatser tillgångarna icke blefvo så stora, men det visar sig af räkenskaperna, att det influtit 375,000 kronor, och då kostnadsförslaget visade 370,000 kronor, kan således icke någon förebräelse drabba domkapitlet för att det började företaget, då det hade tillgångar, som faktiskt uppgingo till mer än kostnadsförslaget. Men det har tillstött en massa omständigheter, som gjort att kostnadsförslaget måst öfverskridas i flera punkter, der sådant icke var förutsett och icke ens kunde förutses. Den förnämsta af dessa kostnader var föranledd deraf, att grundmuren under hela koret befans vara för svag. När man schaktade undan jorden för att stärka stråfpelarna, som skulle bära upp den högre hvalfresningen, märktes att dessa grundmurar hvilade på träkistor, på timmerkistor, och dessa träkistor voro till en del förmultnade. Jag har talat med mycket erfarne byggmästare, om icke sådant hade bort undersökas förut. De svarade mig, att en så grundlig undersökning vanligen icke göres, ty det hade fordrat en kostnad af 10—15,000 kronor, och det vore således förlätligt att icke detta förut hade gjorts, innan kostnadsförslaget uppgjordes. Samtidigt märktes, att grundmurarna till de båda pelare som uppbära tornen icke heller voro tillräckligt starka och att grunden till dem var till en del söndervittrad. Orsaken till dessa uppruttnade träkistor och söndervittrade pelare var bristen på afloppstrummor för grundvattnet. Grundvattnet hade således legat qvar under vintern och, då grunden icke var tillräckligt djupt lagd, vittrat sönder murarne och ruttnat upp träkistorna. Detta var således orsaken, som ingen kunde förutse förrän man började rifva. Detta förorsakade ökade kostnader; dertill kommer en annan kostnad, som jag dock fört utom linien. Den beror på en omständighet, som man märkte, när jorden kring kyrkan schaktades bort; då befans att äfven sockelmurarna voro förvittrade och behöfde förstärkas. Men kostnaderna för sockelmurens omläggning har jag, som sagt, i min motion fört utom linien. Ty jag anser att detta fall hade kunnat efterses förut. Orsaken hvarför jag äfven fört utom linien

Angående anslag till fullbordandet af restaureringsarbetet å Skara domkyrka.

(Forts.)

*Angående
anslag till
fullbordan-
det af restau-
rationsarbe-
tet å Skara
domkyrka.*

(Forts.)

kostnaderna för stärkande af grundmurarne till tornen, har varit att man bort göra sådana undersökningar förut, emedan det visat sig långt förut sprickor i tornen, och dessa hade bort föranleda till närmare undersökning af grundmurarne för pelarne. Allt nog, dessa kostnader voro icke upptagna i kostnadsförslaget och i min motion har jag fört dem, om jag så får säga, utom linien.

Sedan komma ytterligare andra kostnader som ingen kunde förut beräkna. När rappningen togs bort från pelarne, som uppburo hufvudskeppet, märktes, att grundstenarne i dessa pelare voro förvittrade, sannolikt i följd af de många eldsvådor, kyrkan hade undergått. Kyrkan, som invigdes 1150, brände nemligen på 1200-talet en gång, på 1300-talet två gånger, på 1500-talet 3 gånger och på 1700-talet en gång. Under alla dessa eldsvådor ha naturligtvis alla pelare blifvit upphettade och med vattnet till hjälp förvittrade. Men detta märktes icke, förrän man fick bort rappningen och kalkmetningen, som klädt pelarne. Jag tror icke man har skäl säga, att omständigheterna voro sådana, att man hade bort undersöka pelarnes beskaffenhet förut. Det är således en utgift jag fört inom linien. När man sedan kom att rifva alla murar, som höjde hufvudskeppet öfver sidoskeppet, och hvilka murar förut varit försedda med vanställande gluggar, men som skulle ändras för att förses med götiska fönster, fann man fragment efter bågar, hvilkas betydelse man till en början icke begrep. Efter noggrann undersökning fann man, att de voro så kallade »triforier» eller gallerier, som gått rundt hela kyrkans hufvudskepp. Det var en mycket omtvistad sak, enär inga dylika förut observerats i våra gamla kyrkor, och först efter en närmare undersökning af öfverintendenten stadgades öfvertygelsen, att det var lemningar efter triforier. Hvarför man var i ovisshet härom, berodde derpå att det icke finnes någon enda kyrka i Sverge, som visar spår af triforier i så stor utsträckning som här, utom, enligt hvad det säges, en ruin i Visby, som visar spår till någon del. När det märktes att det var triforier, ingick byggnadsstyrelsen till Kongl. Maj:t och anmälde detta, och anmälde derjemte att den saknade tillgångar till triforiernas återställande, men att den trodde »att tillgångar framdeles kunde för ändamålet beredas.» Kongl. Maj:t bestämde då genom kongl. bref den 8 februari 1889, att anordningen med triforier vid restaureringsarbetena skulle iakttagas, och den deraf föranledda kostnaden är således en utgift, som jag tror Riksdagen gerna hade honorerat, om frågan derom hänskjutits till Riksdagens bepröfvande förut och Riksdagen funnit, att i detta fall fråga vore om att rädda ett byggnadsmärke, som icke har något motstycke i någon annan kyrka i hela Norden, med undantag af Trondhjems domkyrka, och hvilket skulle föranleda en kostnad 35,000 kronor. Hade en sådan hemställan gjorts, är jag öfvertygad om, att Riksdagen beviljat denna summa. Nu är emellertid förhållandet, att med anledning af Kongl. Maj:ts bref byggnadsstyrelsen satte i gång dessa arbeten, hvilka föranledt en utgift, som jag således lugnt kan sätta inom linien. På grund af dessa utgifter, hvilka jag vill påstå, att byggnadsstyrelsen icke hade rättighet att försumma, — ty hade de underlåtit det, som rörde grunden och pelarne, hade de riskerat byggnadens bestånd, — har jag kommit till den unge-

färliga summa, som jag i min motion föreslår Riksdagen att bevilja, eller 75,000 kr., nemligen:

för 30,820 kubikfot grundmur	24,656: —	<i>Angående anslag till fullbordan- det af restar- betet å Skara domkyrka. (Forts.)</i>
» 9,000 löpande afloppstrumma	2,700: —	
» ommurning i stället för putsning af 16 st. fristående pelare och 10 st. halfpelare	15,220: —	
» triforiernas anbringande och byggnad	33,537: —	
summa kr. 76,113: —		

De öfriga utgifterna, som byggnadsstyrelsen ådragit sig utom kostnadsförslaget, äro föranledda dels af anbringande af en ny sockelmur, 12,754 kr., dels af förändring af materialet för fönstrens bågar och stafverk, hvilka gjordes af sandsten i stället för cement för en ökad kostnad af 12,140 kr. — och då detta är en smakfråga, har jag fört äfven denna summa utom linien — dels af ombyggnad med ny sten af södra tornets öfre del för en kostnad af 8,000 kr. Dessa tre sistnämnda summor, tillsammans omkring 33,000 kronor, göra tillsammans med 76,113 kr. i rundt tal 109,000 kr.

Jag ber kammaren fästa sig vid denna siffra, ty den bevisar något. Det har utom kostnadsförslaget användts 109,000 kronor och bristen är icke mer än omkring 100,000 kr., hvilket således bevisar, att byggnadsstyrelsen i allt öfrigt samvetsgrannt följt det fastställda kostnadsförslaget.

Nu är frågan: hvarifrån skola pengar erhållas för att betäcka denna brist? Erhållas de icke, måste arbetet afstanna uti augusti månad och arbetarne afskedas, ty vid denna tid är det alldeles slut med tillgångarne.

Kan man ålägga staden att skjuta tillsammans medel härtill? Skara stad är, såsom herrarne veta, ett mycket litet samhälle. Invånarne bestå till det mesta af personer, som flyttat in till staden för att lefva på inackordering af skolpojkar. Det är således ett fattigt samhälle, och staden har dessutom betydliga teckningar i små jernvägar, och det är företag, som icke lemna stor afkastning, det veta nog herrarne. Staden kan icke bidraga med mer än den gjort eller med omkring 42,000 kronor.

Är det då statens skyldighet? Det är ju icke statens skyldighet att bygga kyrkor åt kommuner, om icke några särskilda skäl kunna anföras derför. Jag behöfver ju icke uppehålla mig vid skälen i detta fall, ty då Riksdagen beviljade de 250,000 kr., så sade den, att här förelågo sådana skäl, och sådana skäl funnos nog också då.

Då domkyrkan byggdes, var det icke meningen, att det skulle vara kommunens skyldighet att ensam underhålla kyrkan, ty vid den tiden funnos till domkyrkan anslagna stora donationer, hemman, hvilkas afkastning var beräknad till kyrkans underhåll. Af dessa hemman indrogos dock icke mindre än 157, förutom fiske och jagtprodukter, vid Gustaf I:s reduktion och lades under kronan.

Jag nämnde nyss, att kyrkan varit bränd 7 särskilda gånger, och eget nog finner man icke, att något understöd begärts till densamma uppbyggande förr än efter Gustaf I:s reduktion. Det var Danskarne, som under 13-, 14- och 1500-talen härjade vestgötasmästäderna; de

Angående
anslag till
fullbordan-
det af restau-
rationsarbe-
tet å Skara
domkyrka.
(Forts.)

hade sin vanliga inmarschväg genom Halland och Bohuslän och kommo så snart till dessa städer och förstörde dem.

Då Danskarne under det nordiska 7-åriga kriget, 1561—68, under Erik XIV:s tid hade bränt upp Skara domkyrka, stod den utan tak i 15 års tid. Då hade den mist sina anslagna hemman och man hade icke heller några andra medel att restaurera kyrkan. Johan III befalde då genom ett bref af den 15 november 1581 att det skulle uttagas en skatt eller »att klerker, adel och köpstadsmän skulle till domkyrkans uppbyggande och reparation bidraga med penningar eller fetaliepersedlar efter hvars och ens råd, vilja och lägenhet. Bönderna blefvo ej heller förglömda. Alla fullsuttne så frälse- som kronoskatte-, kyrko- och prebendebönder skulle utgöra en skeppa råg, på Dal tillsammans en oxen eller en skeppa spanmål till mans.»

Jag har velat framhålla detta för att visa, att detta var ett slags erkännande att, då kronan tagit alla donationer, så var det icke mera en stadens, utan statens skyldighet att hjälpa till att sätta kyrkan i skick.

Som sagdt, här är icke fråga om en princip, ty Riksdagen har redan erkänt, att staten kan bidraga till kyrkans underhåll, då den 1885 beviljade 250,000 kr. till ifrågavarande domkyrkas restaurering. Här är ju endast fråga om, huru vida Skara domkyrka förtjenar att fullbordas i det skick, hvori den skulle komma att presentera sig, när den en gång blefve färdig, och huru vida tillräckliga skäl äro anförda för att staten skall träda emellan. Dessa skäl har jag sökt framhålla för att visa, att byggnadsstyrelsen icke kunnat stoppa arbetet, utan måst vidtaga dessa förbättringar och förstärkningar utom kostnadsförslaget.

Förtjenar den då att understödjas för att kunna blifva färdig? Ja, jag tror det. Det finnes konstkännare, som säga om kyrkan, att den är »från början ett mästerverk genom plan och vackra detaljer; om hon ock under tidernas lopp undergått förändringar, eger hon dock kvar från sin äldsta götiska tid många för sin enkla, imponerande värdighet utmärkta partier». De fästa vidare uppmärksamheten på, att kyrkan är ett af de äldsta och mest betydande minnesmärken af kristlig byggnadskonst i vårt land. Hon är vidare den äldsta af det egentliga Sveriges domkyrkor och från början den kyrkliga medelpunkten för hela det vestra Sverige. Hon är den enda kyrka, som i fullfärdigt skick visar dessa triforier, som äro så säregna men på samma gång så betecknande för den tidens byggnadssätt.

Om jag emellertid nu icke yrkar bifall till min motion, så är det endast därför, att jag tror, att det blir mycket svårt att få densamma bifallen. Jag tager mig därför friheten att i stället yrka bifall till den framställda reservationen, hvilken reservation innehåller i klämman, att Riksdagen, på det att kyrkan måtte blifva färdig, måtte anvisa 35,000 kr. uti anslag, d. v. s. hvad dessa triforier kosta, hvilkas iståndsättande domkyrkan hänsköt till Kongl. Maj:ts afgörande, samt att Riksdagen dessutom skulle bevilja 40,000 kr. såsom lån att utbetalas, sedan domkapitlet styrkt, att byggnadskassan eger tillräckliga medel för arbetets fullständiga fullbordande.

På grund af hvad jag nu anfört skall jag, herr talman, anhålla att få yrka bifall till den afgifna reservationen.

Herr Nilson från Lidköping: Den föregående talaren har så fullständigt och uttömmande angifvit alla de skäl, som tala för bifall till de väckta motionerna om ökad anslag till Skara domkyrkas restaurering, att jag nu kan afstå från att upprepa flera eller färre af dessa skäl och inskränka mig till att instämma med honom. Jag vill endast tillägga några få ord.

Jag tror, att det med fog kan sägas, att det nu begärda anslaget, åtminstone till en mycket stor del, afser ett alldeles nytt ändamål, som icke ingick och icke ens kunnat ingå i de kostnadsberäkningar, som lågo till grund för det 1885 beviljade statsanslaget. Derfor synes det mig också att, om endast viljan är god, Riksdagen mycket väl kan bevilja hvad som nu är ytterligare begärdt utan att dermed hafva i någon väsentlig mån eftergifvit det vilkor, som var fästadt vid den först gifna summan.

Det får icke förnekas, att här är fråga om ett ganska beaktansvärdt kulturändamål. Skara domkyrka blir, då restaureringsarbetet en gång är utfördt i öfverensstämmelse med den fastställda ritningen, enligt konstkännarens samstämmiga utsago en bland vårt lands vackraste och intressantaste monumentala kyrkobyggnader. Det vore hårdt och beklagligt, om detta sköna tempel skulle för lång tid komma att stå ofullbordadt af brist på medel, helst då denna brist icke är större än här visats. Jag skall bc att få instämma i det af min granne till höger nyss gjorda yrkande om bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Fredholm* i Saleby:

Herr Petersson i Runtorp: Jag får lof att yrka bifall till utskottets förslag. Motionären har såväl i motionen som i sitt yttrande framhållit, att penningarne icke räcka till restaurerandet af kyrkan, men hvems är felet? Icke är det Riksdagens. Om det beror på, att undersökningen af grunden icke varit tillräckligt noggrann, må väl de, som tagit emot dessa 25,000 kronor af staten, söka reda ut den saken. Det framhölls visserligen, att samhället i fråga icke är så förmöget, och att det därför skulle möta stora svårigheter att få kyrkan fullbordad. Men alla andra fattiga församlingar, som skola bygga sig kyrkor, få nog underkasta sig svårigheter och de få reda sig utan anslag från staten. Jag tror, att det är ett mycket viktigt prejudikat, och jag tror icke att det går an att låta folk få den uppfattning, att det låter sig göra att, sedan Riksdagen lemnat anslag och det visar sig att man icke kan fullgöra sina förbindelser, man endast kommer och begär att Riksdagen skall ytterligare öka på. Hade man aldrig så litet minne huruledes detta anslag kom till genom en kombination med frågan om Upsala domkyrka, så skulle man icke tycka det vara rätt att fortgå på detta sätt. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Angående
anslag till
fullbordandet
af restaureringsarbetet
å Skara domkyrka.
(Forts.)

Angårnde
anslag till
fullbordandet
af restaurationsarbetet
å Skara domkyrka.
(Forts.)

Herr Nilsson i Vrångebol instämde häruti.

Herr Wästfelt: Herr talman! Det synes mig, att Skara domkyrka är af den betydelse i fosterländskt hänseende, att det bör tillkomma nationen att uppehålla detta monumentala verk. Det är icke möjligt att vid ett dylikt restaurationsarbete kunna på en gång med full visshet beräkna kostnaden derför, ty det visar sig ofta, att kostnaden öfverstiger, hvad man kunnat förmoda. Nu är Skara stad ett litet samhälle, och jag anser derför billigt, att man icke lägger på detta samhälle en börda, som egentligen tillhör nationen att bära. Invånarne i Skara hafva på allt sätt gjort stora uppoffringar dels sjelfva och dels med biträde af för deras sak intresserade personer för att slippa ännu en gång komma in till Riksdagen; men då de nu sett, att det icke var dem möjligt att reda sig sjelfva, utan de måst begära hjälp, så tycker jag att det är ett billigt förslag, som framställts af reservanten från denna kammare, nemligen om ett anslag på 35,000 kronor och dessutom ett lån af 40,000 kronor mot amortering. Jag tror, att det vore nationen värdigt att antaga detta förslag, och derför yrkar jag bifall till reservantens framställning.

Herr Jonsson i Hof: Jag skall blott be att få tillägga några ord till hvad min kamrat i utskottet anför.

Hufvudpunkten i denna fråga är, om Riksdagen, som en gång beviljat ett anslag under uttryckligt vilkor, att kyrkan skulle fullbordas utan Riksdagens vidare mellankomst, nu skall släppa efter och på vid gafvel öppna porten för dessa oupphörliga anslagsfordringar för ett och samma ändamål. Jag håller reservanten räkning för att han i detta fall varit fullt ärlig, ty han gör i första momentet af sin reservation, som handlar om ett anslag af 35,000 kronor, icke något liknande förbehåll, utan för den händelse att ytterligare brist skulle visa sig, vill han hafva situationen öppen, så att man ännu en gång kan komma in till Riksdagen och begära förhöjning. Detta är åtminstone ärligt uttaladt, men skall man gå in på sådana experiment, så fruktar jag, att det skall blifva en betänkelig villervalla i statens finanser. Exemplet här är af den mest farliga art, ty hvar skall det sluta, om Riksdagen nu träder emellan, derför att byggnadsstyrelsen icke kunnat med det en gång bestämda anslaget fullborda ett arbete, vid hvars utförande Riksdagen icke haft något att säga. När man nu står i valet och qvalet mellan å ena sidan kanske till och med risken att denna kyrka icke skall blifva fullbordad och å andra sidan det farliga exempel, som ligger i det här föreslagna tillvägagångendet, så ber jag herrarne att noga betänka saken, innan valet göres. Jag skulle för min del mycket beklaga, om Riksdagen af arkitektoniska eller hvilka andra skäl det än månne vara nu skulle rubba den af mig framhållna viktiga principen.

Jag ber derför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Ollas A. Ericsson*.

Härmed förklarades öfverläggningen i detta ämne slutad; och

efter det propositioner af herr talmannen gifvits å de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 40.

Bifölla.

I *punkten 41*, som härefter föredrogs, hemställde utskottet, att en af herr *S. J. Boëthius* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 132, om anvisande till det historiska seminariet vid Upsala universitet af ett anslag på extra stat af 1,000 kronor, icke måtte vinna Riksdagens bifall.

I fråga härom anförde:

herr Boëthius: Statsutskottet har afstyrkt min motion af två skäl, först därför att förslaget framkommit såsom enskild motion, och vidare därför att den ifrågavarande institutionen icke skulle vara pröfvad. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att när anslaget till det matematiska seminariet beviljades vid 1882 års riksdag, så skedde detta också på grund af enskild motionärs förslag, och då hade den institutionen endast arbetat i sex terminer. Den, som här är i fråga, har vid denna termins slut, om ock i olika former, arbetat i åtta terminer och är således icke så opröfvad.

Dessutom vågar jag säga, att det historiska seminariet i Upsala för ett i hög grad blomstrande lif. Jag kan säga detta därför, att jag hvarken tagit initiativet till eller leder denna institution, ty det är min kollega, som gjort och gör detta. Hvad seminarieinstitutionens betydelse angår, så är denna synnerligen stor, ty uti densamma har man funnit en af de yppersta former för universitetsundervisningen, då derigenom lärlingarnes sjelfverksamhet befordras på samma gång som de erhålla ledning af sina lärare. Seminarierna äro icke heller någon dyr affär, då det icke är fråga om något anslag åt lärarne eller några premier åt lärlingarne, utan blott om att skaffa den undervisningsmateriel, som är nödvändig för att seminariet skall kunna arbeta. Att det historiska seminariet har kunnat komma i gång och hittills arbeta utan något anslag af Riksdagen, har berott derpå, att svenska akademien gifvit en donation af en del böcker, att Kongl. Maj:t gifvit ett tillfälligt bidrag af 400 kronor och att jemväl enskilda personer och bland dem de studenter, som deltagit i seminariets arbeten, lemnat mindre bidrag. Men dessa medel äro icke tillräckliga för att få institutionen i godt skick och under sådana förhållanden hade jag trott, att Riksdagen, då det här var fråga om en så nyttig institution, som för visso har framtiden för sig med afseende på universitetsundervisningen, skulle vilja bevilja detta lilla anslag.

Jag vill ock fästa uppmärksamheten på, att genom den förra året utfärdade nya stadgan för universitetet Kongl. Maj:t har föreskrifvit seminarier såsom ingående i undervisningen, och jag kan icke tro, att detta skall kunna sättas i verket utan särskilda anslag.

Derför är jag öfvertygad om, att det blott är en tidsfråga, när anslag skall beviljas åt denna institution i allmänhet. Då nu statsutskottet enhälligt afstyrkt min motion och då jag hoppas, att Kongl. Maj:t skall draga ut de ekonomiska konsekvenserna af sin förordning och göra en framställning i saken, skall jag icke göra något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 42—60.

Biföllos.

Vid föredragning härnäst af *punkten 61*, innefattande utskottets hemställan angående anslag till arfvoden åt extra lärare, begärdes ordet af

herr JONSSON i Hof, som yttrade: Då detta anslagsbelopp står i visst samband med frågan om löneregleringen för lärarne vid de allmänna läroverken, och det sålunda icke kan vara lämpligt att nu fastslå beloppet, ber jag att få yrka återremiss, för att derigenom vederbörande må kunna göra ny framställning om det belopp, som behöfves.

Vidare anfördes icke. Punkten återremitterades.

Punkten 62.

Angående
anslag till
ny byggnad
för allmänna
läroverket i
Östersund.

I en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 11) hade herrar *S. J. Kardell*, *J. Bromée* och *J. Nordin* föreslagit, att Riksdagen måtte bevilja ett anslag, stort 50,000 kronor, såsom bidrag till uppförande af ny byggnad för allmänna läroverket i Östersund, under vilkor att Östersunds stad tillhandahölle lämplig tomt för byggnaden, samt att hvad utöfver nämnda belopp för ändamålet erfordrades blefve utan statsverkets betungande anskaffadt, äfvensom af berörda belopp på extra stat för år 1883 anvisa 17,000 kronor.

På anförda skäl hemställde dock utskottet, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af punkten begärdes ordet af

herr Kardell, som yttrade: Jag skulle icke åter hafva besvärat Riksdagen med motion i detta ämne, om icke, då Kongl. Maj:ts proposition i samma fråga förelåg vid förra Riksdagen, en viss missuppfattning gjort sig gällande i denna kammare och åtminstone i någon mån inverkat på dess beslut. Jag har nemligen läst i protokollen för 1891 års riksdag, att herr Sven Nilsson i Efveröd, hvilkens ord ju alltid vägde tungt här i kammaren, under debatten om denna fråga yttrade, att staden Östersund vore ett rikt samhälle, alldenstund denna stad hade både bränvinsmedel och tolagersättning. Jag hade

visserligen förut, under samma debatt, förklarar att sagda stad icke åtnjöt några tolagsmedel; men detta mitt yttrande hade förmodligen icke observerats. För min del hörde icke heller jag, att han gjorde nyss nämnda påstående, hvilket icke är underligt, då vi, som sitta här uppe, icke alltid höra hvad som säges der nere. Det förvånar mig icke alls, att herr Sven Nilsson sade hvad han sade, ty han visste ju, att Östersund hade fullständig transito- och nederlagsrätt, och då kunde han väl icke föreställa sig annat, än att den staden skulle hafva samma ekonomiska fördelar, som de flesta andra städer i samma kategori. Men Östersund har verkligen icke någon tolagsersättning. Det låter otroligt, herr talman, men det är fullkomligt sant.

Angående anslag till ny byggnad för allmänna läroverket i Östersund.
(Forts.)

Hvad nu tolagen beträffar, har den gifvits åt städerna till bestridande af vissa utgifter, som icke äro af rent kommunal natur och för hvilka därför ett anslag af statsmedel är på sin plats. Sådana utgifter äro utgifterna för magistrat, för jurisdiktion, för hamn- och tullbyggnader, för skolhus och gymnasier m. m. Detta allt enligt kommerskollegii utredning. Bränvinsmedlen åter äro gifna till bestridande af kostnaderna för upptagande af gator och torg och annat, som dermed har samband. Af dessa medel kan sålunda intet tagas till läroverkshus, men deremot af tolagsmedlen. Denna källa existerar emellertid, som sagdt, ej för Östersund.

Det finnes äfven en annan källa, ur hvilken man kan taga medel till byggande af läroverkshus eller stiftens byggnadskassor. Men såsom bekant hafva dessa kassor numera icke några egentliga inkomster. Statsmagtarna hafva fräntagit dem alla väsentliga sådana, och de kunna således icke längre fylla nämnda sin uppgift. Hvad särskildt Hernösands stifts byggnadskassa angår, så hade den för några år sedan en betydlig behållning, men den togs i anspråk för uppförande af läroverkshus i Hernösand.

Då några bidrag från dessa båda källor sålunda icke äro att påräkna, hafva vi sett oss tvungna att söka skaffa medel på andra håll. Lister för tecknande af bidrag hafva varit framlagda öfver allt i Jemtland. Vi hafva fått anordnade bazarer och konserter för anskaffande af penningar. Stadsfullmäktige i Östersund, Jemtlands läns landsting och länets sparbank äfvensom enskilda personer såväl i Jemtland som i Sundsvalls stad hafva utfäst bidrag, för den händelse att någon nybyggnad blefve af. På det sättet hafva vi fått i hop omkring 100,000 kronor, men det räcker icke till. För 100,000 kronor bygger man icke nu för tiden ett ändamålsenligt läroverkshus. För att kunna uppföra ett sådant behöfva vi ytterligare 50,000 kronor. Och då ingen annan utväg stått oss öppen, hafva vi väntat oss till Riksdagen under vördsam anhållan att få detta bidrag. Det motsvarar endast 3 à 4 års tolagsersättning till Östersund. Ty vid denna stads tullkammare uppgår uppbörden till omkring 300,000 kronor om året, hvadan den årliga tolagsersättningen derstädes skulle vara cirka 15,000 kronor. Det är således blott fråga om ett tolagsersättningsanslag för 3 à 4 år. När här ifrågavarande stad är efter år fullgjort och fullgör samma skyldigheter som andra städer, hvilka för öfrigt äro i samma ställning, men hafva tolagsersättning, vore

Angående
anslag till
ny byggnad
för allmänna
läroverket
i Östersund.
(Forts.)

det icke för mycket, om den i detta anslag finge ett bidrag till ett af de ändamål, för hvilka tolagsersättning utgår.

Jag ber att äfven denna gång få påminna om provinsen Jemtlands bidrag till jernvägen. Detta bidrag är helt visst större i förhållande till folkmängden inom länet än hvad som något annat län lemnat för att få en statsbana bragt till stånd. Det är så stort, att Kongl. Maj:ts regering för sin del ansett, att någon ersättning borde komma i fråga.

I utskottets betänkande säges, att man icke bör slå in på den banan, att Riksdagen beviljar medel för byggande af läroverkshus och att man bör akta sig för prejudikat i den vägen. Men det är alldeles särskilda förhållanden, som tala för detta anslag. Här finnes ingen fara för något prejudikat. Om Riksdagen nu anslår det begärda beloppet, behöfver den alls icke befara, att någon framdeles med åberopande af detta fall skall åter vända sig till Riksdagen med anslagsbegäran.

Det går icke an, att man längre uppskjuter med uppförande af nytt läroverkshus i Östersund. Det vi nu hafva är i hög grad olämpligt för sitt ändamål. Till en del har det aldrig varit afsedt till läroverkslokal, i det öfvervåningen ursprungligen varit ämnad till kontubernium. Den nedre ända ifrån början till undervisning afsedda våningen är inredd med hänseende till friflyttningsmetodens kraf och således föga lämplig under nuvarande förhållanden; klassrummen äro i allmänhet allt för otillräckliga och dessutom ur sanitär synpunkt otillfredsställande.

På de grunder, jag nu haft äran anföra, anhåller jag, herr talman, om bifall till den af mig samt herrar Bromée och Nordin väckta motion och om afslag å utskottets hemställan.

Herrar *Bromée* och *Nordin* instämde häruti.

Herr *Jonsson* i Hof anförde: Jag skall endast be att på de skäl utskottet anført få yrka bifall till dess hemställan.

Häruti instämde herr *Petersson* i Runtorp.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen gifvit propositioner i enlighet med de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 63—65.

Biföllos.

Under *punkten 66* hemställde utskottet, »att Riksdagen måtte för anordnande af *undervisning i slöjd vid folkskolelärarinneseminariet i Vexjö* på extra stat för år 1893 bevilja ett belopp af 1,500 kronor».

Efter uppläsande häraf yttrade herr von *Friksen*: Jag vill endast påpeka, att ett tryckfel insmugit sig i utskottets hemställan.

Der står nemligen »folkskolelärarinneseminariet», i stället för folkskolelärareseminariet, såsom det rätteligen bör vara.

Utskottets hemställan godkändes med rättelse af det utaf herr von Friesen anmärkta tryckfel.

Punkten 67.

Bifölls.

Punkten 68.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 97, hade förelagslits af herr *E. Hammarlund*, med hvilken 28 ledamöter af kammaren instämt, att Riksdagen måtte besluta:

dels att för år 1893 anvisa ett förslagsanslag af 50,000 kronor att användas till understöd åt skoldistrikt, som på lämpligt sätt beredde i skolåldern varande flickor undervisning i qvinlig slöjd;

dels att öfverlemnna åt Kongl. Maj:t att fördela detta understöd samt att bestämma de närmare villkoren för understödets åtnjutande.

*Angående
statsunder-
stöd för
undervis-
ning i
qvinlig slöjd*

Utskottet hemställde emellertid, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade i en vid punkten fogad reservation af herrar *H. P. P. Tamm*, *F. Boström*, *A. G. Svedelius*, *O. Jonsson* i Hof, *N. Petersson* i Runtorp och *S. G. von Friesen* hemstälts:

»att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga förslag angående beredande af statsunderstöd för undervisning i qvinlig slöjd vid folkskolorna äfvensom angående de villkor, som för understödets åtnjutande kunna böra fastställas.»

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

herr Hammarlund: Utskottet förklarar, att det icke förbisett vigten deraf, att undervisning i qvinlig slöjd må vid folkskolorna meddelas. Jag behöfver alltså nu icke upptaga tiden med att orda om vigten och betydelsen deraf, att sådan undervisning införes vid folkskolorna. Men utskottet har ansett, att denna angelägenhet bör omhändertagas af vederbörande kommuner och landsting. Det är endast detta skäl, som utskottet anfört till afstyrkande af min motion. Mot det skälet ber jag emellertid att i korthet få andraga följande.

Afven om kostnaderna icke äro afsevärdt stora, äro de dock af betydelse att inverka på uppgörande af utgiftsstaten för folkskolorna. Följden häraf blir den, att man på många ställen, särskildt i de fattigare församlingarna, drager sig för denna kostnad och icke kommer sig för med att anordna dylik undervisning. Om ett anslag, huru litet som helst, lemnades af staten, så är jag förvissad om att det skulle hafva till följd att på en mängd ställen uppmuntra till nordnande af undervisning i qvinlig slöjd. Hvarje lättnad i de

Andra Kammarens Prot. 1892. N:o 37.

Angående statsunderstöd för undervisning i kvinlig slöjd. kommunala utgifterna har för öfrigt visat sig vara välkommen, och här erbjuder sig just ett sådant tillfälle, der kommunerna skulle kunna beredas en dylik lättnad.

Ett annat ännu viktigare skäl för mig att yrka på statsbidrag för meddelande af undervisning i kvinlig slöjd är, att genom ett sådant bidrag skulle en välbehöflig kontroll kunna åstadkommas öfver denna undervisning. Denna slöjd har nemligen på många ställen inslagit i en osund rigtning. Man har gjort det till hufvudsak, som borde vara bisak, och på många ställen upptagit sådana slöjdarter, som icke alls äro lämpliga. Gifvet är, att, om staten lemnade något bidrag till den ifrågavarande undervisningen, staten äfven komme att utföva kontroll öfver huru detta bidrag användes. De församlingar, som ville hafva sådant statsbidrag, skulle derfor finna sig nödsakade att reformera sin slöjdundervisning i en sund rigtning.

Äfven ur rättvisans synpunkt tala alla skäl för statsbidrags beviljande för detta ändamål. Staten lemnar ett dylikt bidrag till slöjdundervisningen för gossar. Finnes väl under sådana omständigheter något rimligt skäl för att staten icke också skulle lemna något bidrag till den kvinliga slöjdundervisningen? Jag kan icke se, hvarför man icke här bör införa full likställighet.

Hvad man med ett litet statsbidrag kan i detta hänseende åstadkomma, synes af det resultat, som anslaget till gossarnes slöjdundervisning lemnat. Detta beviljades första gången år 1877. Fyra år derefter funnos i riket 300 dylika gosslöjdskolor. Efter sju års förlopp hade antalet stigit till nära 600. Det senaste året, för hvilket statistiska uppgifter i detta hänseende äro lemnade, nemligen 1890 — alltså tretton år efter denna kungörelses utfärdande om statsbidrag för gossars slöjd — var antalet dylika skolor i det allra närmaste 1,400; och, mine herrar, det är icke i de förmögnare och rikare delarne af landet, som denna slöjd har på ett så glädjande sätt utvecklats, utan just i de fattiga trakterna. Sälunda intager t. ex. Vermlands län det allra främsta rummet i fråga om dylika skolor. Detta län hade nemligen år 1890 161 stycken sådana skolor. Andra rummet i detta hänseende intages af Elfsborgs och det tredje af Göteborgs och Bohus län; fjerde rummet intager Kopparbergs län o. s. v. De mera förmögna länen, såsom Kristianstads och Malmöhus län, komma ngt ned på listan.

Det är min fulla öfvertygelse, att ett litet statsbidrag för den kvinliga slöjdundervisningens befrämjande skulle verka i hög grad upprekande för hela denna sak. Utan sådant bidrag skall en stor del församlingar i de fattiga orterna af landet blifva i saknad af den välsignelse, som ligger deruti att hafva en väl ordnad slöjdundervisning för det kvinliga släktet.

Jag har i min motion begärt ett direkt anslag för ändamålet. Jag har nemligen trott, att någon vidlyftigare utredning icke är behöflig, ty saken synes mig vara mycket enkel och klar. — Nu hafva emellertid de sex reservanterna, hvilka med välvilja yttrat sig om min motion, uttalat den åsigten, att det icke voro lämpligt att bevilja detta anslag öannat än i sammanhang med godkännande af de vilkor, hvilka böra blifva gällande för understöds åtnjutande». — Jag

böjer mig för denna åsigt och skall därför också tillåta mig att yrka bifall till reservanternas förslag sådant det förekommer på sid. 194 och 195 uti utskottets föreliggande betänkande. Reservanterna föreslå der: »att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga förslag angående beredande af statsunderstöd för undervisning i qvinlig slöjd vid folkskolorna äfvensom angående de vilkor, som för understödets åtnjutande kunna böra fastställas.»

Angående statsunderstöd för undervisning i qvinlig slöjd.
(Forts.)

Då man genom att nu godkänna detta förslag tager ett steg i den rätta riktningen, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *von Friesen*, friherre *Fock*, *Höjer*, grefve *Hamilton*, *Fr. Berg*, *Beckman*, *Ekman*, *Lovén*, *G. Ericsson* från Stockholm, *Palm*, *Rosengren*, *Collander*, *Bokström*, *Geihe*, *Westerberg*, *Broström*, *Arhusiander*, *Alsterlund*, *Nordin*, *Ekström*, *Svensson* från Karlskrona, *Romberg*, *Olsson* i Ornakärr, *Henricson*, *Johansson* i Strömsberg, *Svensson* i Rydaholm och *Persson* från Arboga.

Herr Linder yttrade: Äfven jag instämmer i herr Hammarlunds yrkande.

För öfrigt vill jag blott tillägga, att, om kammaren gör afseende på den indirekta vinst, som skulle kunna beredas genom ett anslag i förevarande syfte, så kan väl kammaren icke bättre placera några penningar, än i öfverinstämmelse med hvad som föreslagits i herr Hammarlunds nu föredragna motion.

Herr Lasse Jönsson: Det kan ju vara rätt bekymmersamt att försvara utskottets förslag efter de många instämmanden, som blifvit gjorda i den siste talarens yrkande. Men i allt fall har jag ansett för min skyldighet, när jag deltagit i beslutet, att försvara det så godt jag kan.

Utskottet har visserligen icke, såsom den förste talaren anmärkte, använt många skäl för sin hemställan, då det endast sagt, att kommuner och landsting borde sörja för denna undervisning, och icke heller kan jag nu hålla särdeles mycket på samma uppfattning af frågan, som jag hade år 1887, då jag uttalade en allmän förkastelsedom öfver den slöjd, som då idkades i folkskolorna. Jag har nemligen nu sett, att en återgång inträdt i afseende å den äflan att tillverka lyx- och öfverflödsartiklar, som man då allmänt lade an på vid denna undervisning. Åtminstone beträffande städernas undervisning har en återgång till det bättre i detta fall visat sig, så att denna undervisning nu der bedrifves med större omsorg än förut. Man har der nu mera än förr lagt an på att i första hand gifva barnen en *nyttig* undervisning i slöjd. — Då emellertid kommunerna och landstingen äro bäst i tillfälle att se sina respektive orters behof af denna undervisning, bör det äfven fortfarande äligga dem att draga försorg derom. Det skulle kunna leda till stora kostnader för staten, om den blandade sig in i dylika saker. Vid början af år 1877, då Kongl. Maj:t föreslog understöd till beredande af undervisning i slöjd för gossar, äskades endast ett anslag för detta ändamål af 15,000 kronor. Men detta

Angående
statsunder-
stöd för
undervis-
ning i
qvinlig slöjd.

(Forts.)

belopp har sedan år ifrån år ökats, så att vid 1889 års riksdag måste Kongl. Maj:t inkomma till Riksdagen med underrättelse derom, att detta statsanslag, som var ett förslagsanslag och förut blifvit höjdt till 25,000 kronor, nu icke räckte till. För detta ändamål begärdes då anslagets höjande till 75,000 kronor, och Kongl. Maj:t visade derved, att utgifterna i detta hänseende under år 1885 belöpt sig till 54,723 kronor, år 1886 till 64,173 kronor och år 1887 till 73,850 kronor. Kongl. Maj:t föranleddes häraf att föreslå Riksdagen att höja anslaget med 50,000 kronor. Denna framställning bifölls, och anslaget har sedermera utgått med 75,000 kronor. Jag kan icke säga, huru långt detta anslag nu öfverskridits, men det dröjer nog icke länge, innan Kongl. Maj:t anser nödigt att ytterligare begära förhöjning af detsamma. Skulle vi nu på statsverket äfven lägga kostnaderna för slöjdundervisningen för flickor, så är ju detta beslut detsamma som att bevilja en ytterligare förhöjning af slöjdundervisningsanslaget med 50,000 kronor. Sker detta, så blir det sedan fråga om förhöjning på förhöjning nära nog i oändlighet. — Med den känedom, jag har om dessa förhållanden, tror jag mig kunna påstå, att undervisningen för flickor skulle blifva dyrare än för gossar, hvarför Kongl. Maj:t kanske skulle finna sig föranlåten att slutligen begära det förra anslagets höjande till 100,000 kronor. Jag fruktar för att, om staten skulle i så stor grad bidra till slöjdundervisningens befrämjande, som här föreslagits, skulle detta medföra en allt för stor lockelse för kommunerna att låta inrätta dylika skolor, ungefär på samma sätt, som lotterierna locka till spel.

Jag kan icke annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Hof: Då jag naturligtvis kommer att yrka bifall till den reservation, som af mig jemte flere kamrater afgifvits, så skall jag äfven be att få säga några ord till stöd för densamma.

Jag kan icke fatta, huru den siste talaren kunnat komma till den slutsatsen, att ett statsanslag till undervisning i qvinlig slöjd skulle blifva större, än hvad som fordras för gossarnes slöjdundervisning. Det finnes ju en stor skillnad i afseende å anskaffningskostnader för materiel och verktyg m. m. mellan dessa båda grupper. Under det gossarne skola hafva hyfvelbänkar, sågar, hyflar och verktyg i skilda fack, så är det egentligen endast nål, tråd och dylikt, som erfordras för den qvinliga undervisningen, hvilken således på långt när icke kan kosta så mycket som gossarnes.

Hvad vidare sjelfva undervisningen beträffar, måste naturligtvis en undervisning i qvinlig slöjd bli betydligt billigare än den, som erfordras för gossar. Således äro beräkningarna i det fallet enligt mitt tycke tagna från alldeles galen ända.

Det förefaller mig också vara konsekvent att, när Riksdagen beviljat understöd för slöjdundervisning åt gossar, det äfven beviljas understöd för en sådan undervisning åt flickor; ty det bör väl icke egentligen finnas något skäl för en skillnad emellan könen i detta afseende. Detta är ett skäl för att få en utredning verkställd; men äfven ett annat skäl, som utaf motionären omnämnts, tror jag vara af ganska stor vikt, det nemligen, att det endast är genom att bevilja

understöd af statsmedel, som man kan få en verksam och välbehöfelig kontroll på att undervisningen bedrifves i rätt riktning, och derpå ligger det mycken vigt. Ty om sådan undervisning, som förr i dessa ämnen har meddelats i våra flickskolor, kan man knappast säga, att den varit till nytta, ja, kanske den nästan snarare varit skadlig, under det att deremot den, som nu har börjat införas der, måste vara utaf en väsentlig betydelse för hemmet, när en gång flickan kommer i den ställning, att hon får bilda ett hem. Jag tror visserligen, att i många trakter utaf landet en sådan undervisning, som här åsyftas, icke är så ofantligt vigtig; ty der husmödrarna sjelfva kunna sysselsätta sig med just de ämnen, som undervisningen gäller, kan man väl antaga, att barnen i hemmet skola kunna få en sådan undervisning; men deremot på andra ställen, särskildt i städer och sådana orter, der en större arbetsbefolkning finnes samlad, kan icke modern meddela den undervisning, som här behöfves, ty hon har icke sjelf blifvit satt i tillfälle att utöfva de husmoderliga pligterna just i den delen. På sådana ställen är det bestämdt af en betydlig vigt att ha en sådan undervisning anordnad, och när den i allt fall icke kan vara annat än utaf nytta äfven på de ställen, der möjligen en sådan undervisning kan lemnas i hemmen, så vet jag icke, hvarför icke Riksdagen skulle vilja lemna sitt bifall till den utredning af frågan, som här begäres. Visar det sig då, att det fins skäl för att lemna ett statsunderstöd, så bör icke kammaren vägra detta; men skulle det återigen framgå, att det icke fins så stora skäl för ett sådant understöd, så kunna ju de talare, som anse det vara olämpligt, att ett sådant understöd beviljas, vid frågans förnyade behandling komma i tillfälle att yrka afslag å framställningen i frågan. Jag yrkar, som sagt, bifall till reservationen.

Angående statsunderstöd för undervisning i kvinlig slöjd.
(Forts.)

Herrar *Wallden* och *Bromée* instämde häruti.

Herr *Petersson* i *Runtorp*: Jag tror, att tiden nu är inne, att Riksdagen gör något i denna fråga. Jag har förr hyst alldeles samma tanke som herr *Lasse Jönsson*, och jag tror också, att slöjdundervisningen i flickskolorna att börja med var ganska ofullständig och i min tanke alldeles origtig, emedan de lärarinnor, som skulle öfvertaga denna undervisning, ju icke kunde något annat än trådknyppning och virkning och dylika saker, som visst icke äro af synnerlig nytta och betydelse. Sedan nu emellertid lärarinnorna fått någon ytterligare kunskap i slöjdundervisning, så har saken förändrats helt och hållet till slöjdskolornas för flickor fördel. Jag tror därför, att tiden är inne att göra något äfven i detta hänseende. Här har nu talats om att kommunerna skulle bekosta denna undervisning sjelfva. Det är nu sant, att hvad beträffar verktyg och material icke mycket erfordras; men det behöfs dock en liten aflöning till slöjdlärarinnor, och kommunerna ha i allmänhet så små tillgångar, att de behöfva få en liten uppmantran, när de gripa sig an med en sådan sak.

Jag tror också, att herr *Lasse Jönsson* gjorde sig skyldig till en motsägelse, då han först hänvisade till kommunerna och sedan talade om huru statens utgifter för slöjdundervisning åt gossar ökades.

Angående
statsunder-
stöd för
undervis-
ning i
qvinlig slöjd.
(Forts.)

Detta bevisar väl just, att kommunerna behöfva hjelp, om det skall bli något helt utaf.

Jag tror också icke, att det blir så stora anspråk på statsmedel i detta fall, att man derför behöfver rygga tillbaka för att bevilja ett sådant understöd. Det är också enligt min uppfattning att väl använda statens medel, om man använder dem för detta ändamål.

Jag yrkar derför bifall till reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Liljeholm, Rydberg, Petersson* i Hamra, *Peterson* i Boestad och *Forsell*.

Herr Beckman: Jag har redan instämt med herr Hammarlund. Jag begärde ordet endast med anledning af ett yttrande, som faldes från kristianstadsbänken. Den ärade talaren tyckte det vara mycket beklagligt, om statsbidrag lemnades, ty det skulle verka såsom en lockelse till en mera utvidgad slöjdundervisning för flickor. Ja, han till och med ansåg, att man kunde jemföra detta statsbidrag med den lockelse, som lotterierna erbjuda! Det är en alldeles motsatt uppfattning, som jag hyllar. Jag anser det vara en lycka, ju flera de skolor äro, som »lockas» att meddela undervisning i en qvinlig slöjd, en slöjd så ordnad, som den förste talaren angaf, och stäld under statens kontroll. Jag håller äfven före, såsom också en kamrat här bredvid mig nyss yttrade, att man icke kan på bättre sätt placera sina penningar, än om man använder dem till uppfostrande af flickor i sådant afseende, att de verkligen kunna hålla familjens klädespersedlar i ordning, hvilket annars må hända kunde medföra kostnader och svårigheter. Det är på detta område fallet, liksom i allmänhet hvad beträffar folkundervisningen, att sparsamhet understundom kan vara den största misshushållning, men frikostighet den största sparsamhet.

Jag anhåller att på dessa grunder få yrka bifall till reservationen.

Med herr Beckman förenade sig herrar *Johansson* från Stockholm, *Wallis* och *Aulin*.

Herr Wästfelt: Den manliga slöjden inom fosterlandet har på senare tiden tagit en ganska beaktansvärd utsträckning, och dertill har Riksdagen hufvudsakligen bidragit. Om man betraktar de särskilda förhållandena inom de olika länen, så kan jag meddela Riksdagens Andra Kammare, att den manliga slöjden inom Vesterbottens län har vunnit en ganska allvarlig och vacker utvidgning. Vi ha genom statsmedel och enskilda bidrag anordnat en centralskola, hvarest undervisning lemnas uti tvenne klasser under en tid af 2 år åt ynglingar, som sedan gå ut i länet och verka hvar och en på sitt håll i detta hänseende såsom undervisare i slöjd. På detta sätt har man fått slöjdare i alla länets socknar, och i stället för att man förut måst från andra trakter taga sina möbler och andra slöjdalster, så tillverkas nu allt inom länet. Man har med fullkomlig tillfredsställelse funnit detta leda till en afsevärd behållning, förutom det, att

det i moraliskt afseende är höjande för ynglingarne att genomgå sådana kurser.

Detsamma måtte väl äfven vara förhållandet med qvinnan. Jag kan icke förstå, hvarför qvinnan skall stå tillbaka i detta fall. Qvinnan, som utgör centrum i hemmet, som bildar hemmets glädje och trefnad, henne skulle man icke unna något slags uppfostran i detta afseende. Om man tänker sig, att dessa unga barn, som komma till undervisningsanstalterna, under den tid, de der vistas, få en eller annan timme om dagen anslagen till undervisning i slöjd, som egentligen afser att framställa sådana artiklar, som befordra hemmets trefnad och deras egen uppfostran i denna riktning, så tror jag man skall finna, att detta vore att väl sörja för deras uppfostran. De penningar, som staten nedlägger på denna sak, tror jag också vara väl använda. Man ser — jag har sjelf varit uppe i en skola här i Stockholm — med glädje och förundran, hvilken fullkomlighet till en viss grad barnen kunna nå under de år, de deltaga i undervisningen. De kunna icke allenast taga reda på allt, så att ingenting förfäres, utan de kunna tillverka sina egna kläder. Jag tror, att om man betänker, till hvilka goda resultat en väl ledd undervisning i qvinlig slöjd kan leda, man skall finna det vara välbetänkt att bereda barnen tillfälle att få en sådan uppfostran.

Det fins särskildt i städerna många hem, der husmödrarna sjelfva icke sköta om sådana angelägenheter eller meddela barnen en sådan undervisning, som kan lemnas uti en skola, och detta gör, att barnen icke sedermera kunna täfla med andra barn, utan när de komma tillsammans med yngre kamrater, så uppstår en äflan och slutligen ett behof att vinna sådana insigter och färdigheter, som utom skolan icke kunna läras annat än mer eller mindre ofullkomligt.

Jag tror, att Riksdagen bör bifalla en så ringa begäran, som den här är i fråga. Om man icke vill anslå den summa, som motionären har begärt, men dock vill vara med om, att saken kommer under Kongl. Maj:ts ompröfning och att utredning sker, tror jag, att den bör på det sättet bifallas, att Riksdagen godkänner ett förslag, som är så behjertansvärdt, som det af herrar stockholmsreservanter framlagda, och jag får derför yrka, att reservanternas uttalande måtte vinna Riksdagens bifall.

Herrar *Nydahl*, *Zotterman* och *Jansson* i Krakerud instämde häruti.

Herr Persson i Vadensjö: Det var ett yttrande af herr Lasse Jönsson, som gjorde, att jag begärde ordet. Han beklagade sig öfver att anslaget för slöjdundervisning åt gossar hade höjts till öfver 60,000 kronor. Jag anser, att en sådan höjning icke är att beklaga, utan tvärt om är att glädja sig åt. Om jag minnes rätt, få lärarne vid hvarje slöjdskola ett understöd från staten af 75 kronor. Om sedan anslaget höjdes i så betydlig mån, så bevisar detta ingenting annat än just det, att slöjden har omfattats med större intresse. Det är väl det bästa och präktigaste man kan få se, när man kommer till en folkskola, att se dessa små gossar utöfva rent af mästerliga

*Angående
statsunder-
stöd för
undervis-
ning i
qvinlig slöjd.*
(Forts.)

Angående
statsunder-
stöd för
undervis-
ning i
qvinlig slöjd.
(Forts.)

arbeten, så att man med hänsyn till den korta tid, som för undervisningen är anslagen, icke kan annat än förvånas öfver det vunna resultatet.

Flere af oss ha icke någon anledning att klaga öfver undervisningen i slöjd på den qvinliga linien, emedan landstingen under många år lemnat anslag till denna institution, som också länge har existerat i Malmöhus län. Men huru länge detta varar, vet man icke, och anslaget blef icke så rundligt tilltaget, att alla skolor, hvari undervisning i slöjd för flickor kunde lemnas, årligen kunna erhålla ett sådant understöd. Det är därför och på dessa grunder, herr talmän, som jag skall be att få instämman med dem, som yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Petersson i Brystorp: Den som varit i tillfälle att se, huru den qvinliga slöjdundervisningen bedrivs i våra folkskolor, kan icke annat än önska att dermed skall fortfara. Jag har visserligen inom utskottet hört åtskilliga ledamöter påstå, att mödrarna borde sjelfva kunna lemna den erforderliga undervisningen i slöjd åt sina barn, men jag tror icke att detta låter sig göra. Herr Olof Jonsson anförde nyss, huru dermed i verkligheten sig förhåller. Sedan det s. k. statsystemet uppkommit, har nära nog en allmän fattigdom blifvit hos dem rådande, och huru kan man tänka sig, att dessa mödrar, hvilka före sitt äktenskaps ingående måst uppehålla sig och syssla med ladugårdens skötsel om vintern och arbeta ute på åker och äng om somrarne, skulle kunna undervisa sina barn i husslöjd, hvartill äfven får antagas att materialier i hemmet saknas?

Åtskilliga andra har jag hört förfäktat den åsigten, att denna undervisning skulle kunna bekostas af kommunerna. Men så är icke förhållandet, enär åtminstone en del af kommunerna redan förut äro så betungade af utgifter för folkskolan och fattigvården, att man icke gärna kan fordra större uppoffringar af dem.

På grund af hvad jag nu yttrat, vill jag yrka bifall till reservanternas förslag, men vill dock särskildt påpeka, hvad herr Olof Jonsson redan gjort, nödvändigheten att sådan kontroll anordnas, att denna undervisning icke må rigtas på lyx, utan på nyttiga ändamål.

Häruti instämde herr *Hahn*.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad. Efter det herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll det yrkande, som innefattades i den vid punkten afgifna reservationen.

Punkten 69.

Bifölls.

Punkten 70.

Mom. a).

Bifölls.

Under *mom. b)* hemställde utskottet, att Riksdagen vid anmälan af sitt i fråga om *mom. a)* fattade beslut ville anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru vida icke terminsafgifter lämpligen böra åläggas eleverna vid tekniska högskolan, samt derefter för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

*Angående
termins-
avgifter af
eleverna vid
tekniska
högskolan.*

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Fredholm från Stockholm: I det mångskiftande industriella lifvet ges det många verksamhetsarter, för hvilkas bedrivande en vetenskaplig utbildning är ett oundgängligt vilkor; och då de industriella verksamhetsarterna allesammans stå i inbördes beroende den ena af den andra, så framgår deraf behovet af tekniska läroanstalter. Nu är det visserligen sant, att industriens kraf på vetenskapligt utbildade biträden är så kraftigt och starkt, att om staten icke drager försorg om utbildandet af dylika biträden, så skaffar sig nog industrien sådana biträden på annat sätt. Detta kan ske antingen på det sätt, att landets egna söner inhemta den erforderliga undervisningen vid utlandets tekniska högskolor; men det kan också ske på det sätt, att man från utlandet införskrifver de för den industriella verksamheten erforderliga, fullständigt utbildade biträdena. Ur rent protektionistisk synpunkt bör det sålunda vara att förvänta, att staten upprätthåller högre tekniska läroverk inom landet.

Dermed torde dock enligt min åsigt ovilkorligen böra vara förknippadt det vilkoret, att undervisningen skall vara kostnadsfri. Men utskottet hyser en annan mening, då utskottet säger, att »en ytterligare nedsättning af de åskade anslagen skulle enligt utskottets förmenande kunna åstadkommas genom införande af bestämda terminsafgifter till lämpliga belopp», och för det ändamålet hemställer utskottet, att Riksdagen ville ingå till Kongl. Maj:t med anhållan, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru vida icke terminsafgifter lämpligen borde åläggas eleverna vid tekniska högskolan, och det belopp, hvartill dessa afgifter borde bestämmas.

Utskottet har sålunda icke yttrat sig om dessa afgifters storlek, men svårligen kan man tänka sig, att de skulle blifva mindre, än som föreslagits för de högsta klasserna vid de allmänna läroverken, der afgifterna äro föreslagna att uppgå ända till 90 kronor om året. Man kan således antaga, att dessa afgifter icke skulle komma att sättas lägre än 100 kronor, men å andra sidan knappast högre än 200 kronor. Sättas de icke högre än till 100 kr., så skulle derigenom för staten icke uppkomma en större besparing än 15,000 kronor. Utskottet säger visserligen i sin motivering, att ifrågavarande läroverk besökes af 270 lärjungar, men utskottet har dervid tagit med i räkningen icke blott ordinarie elever, utan äfven extra- och special-elever. Det är likväl endast de förra, hvilka skulle komma att drabbas af terminsafgifterna. Det ordinarie elevantalet har under de sista 13 åren icke varit mer än 169 i medeltal, ehuru det under de

*Angående
termins-
avgifter af
eleverna vid
tekniska
högskolan.*

(Forts.)

sista tre åren ökat till 213 i medeltal. Om man antager, att antalet ordinarie elever komme att utgöra 200, så skulle derigenom för statsverket uppstå en besparing af 20,000 kronor; men om af detta elevantal 25% skulle, på samma sätt som vid de allmänna läroverken, befrias från terminsavgifters erläggande, så komme besparingen att uppgå till endast 15,000 kronor. Højde man åter afgifterna till dubbla beloppet, så blefve denna besparing 30,000 kronor.

Det må visserligen vara sant, att detta blefve en ganska afsevärd besparing; men jag vågar dock ifrågasätta klokheten af att vidtaga en sådan besparingsåtgärd, för så vidt nemligen man fäster afseende vid den effekt, som densamma skulle utöfva på de ynglingar, som kunde hafva för afsigt att genomgå detta läroverk. En årlig afgift af 100 kronor, förutom afgifterna till laboratorieöfningar m. m., skulle ådraga de lärjungar, som genomginge den tekniska högskolans kurs, en ökad utgift af minst 500 kronor, och om årsavgiften sattes till 200 kronor, så skulle detta medföra en ökad kostnad af 1,000 kronor. Nu kan man väl förstå, eller rättare sagdt, man kan kanske icke väl förstå, att denna ökade afgift skulle vara af beskaffenhet att afhålla ett flertal ynglingar från att genomgå detta läroverk. Det förhåller sig nemligen icke på samma sätt med de examina, hvilka afläggas vid den tekniska högskolan, som med universitetsexamina, ty de förra berättiga icke till någon slags tjänst, hvilket deremot är förhållandet med de senare. Man torde då kunna föreställa sig att en yngling, hvilken måste draga vaxel på framtiden för att genomgå tekniska högskolans kurs, skall, med hänsyn å ena sidan till en af de ifrågasatta terminsavgifterna nödvändiggjord ökad skuldsättning och å andra sidan till den ovissa utsigten att kunna af kursen draga någon direkt nytta, finna det betänkligt att genomgå läroverket och alldeles afhålla sig derifrån.

För den, som underlåte att genomgå den tekniska högskolan, skulle olägenheten deraf icke blifva så synnerligt stor; ty många andra egenskaper än den att hafva genomgått ett tekniskt läroverk äro för framgång på den tekniska banan i högre grad bestämmande. Nej, olägenheterna af att de, som äro dugande för en industriell verksamhet, afhålla sig från att förskaffa sig för en sådan verksamhet önskvärda kunskaper, visa sig på annat sätt. Det skulle nemligen åter kunna inträffa detsamma som var regel, innan den tekniska högskolan blef i tillfälle att utveckla den gagnande verksamhet, som varit för densamma utmärkande under loppet af de sista decennierna, eller att hos industriens ledande män komme att göra sig gällande den åsigten «att teorien icke duger i praktiken». Skulle på grund af att man nu vill införa terminsavgifter vid tekniska högskolan en sådan uppfattning i framtiden vinna utbredning, då tror jag att samhället på mångahanda sätt deraf skulle komma att blifva lidande.

Nu har utskottet vidare anfört, att det torde kunna vara af behofvet påkalladt att åsätta de ifrågasatta avgifterna, eftersom det visat sig, att läroverket utsläpper ett större antal elever, än landets behof egentligen kräfver. Det är ju ett känt faktum, att en stor del af från tekniska högskolan utgångna elever söka att vinna anställning i främmande länder. Detta är dock icke något att beklaga sig öfver;

ty många komma tillbaka och ha då tillfälle att med sin i utlandet förvärfvade ökade erfarenhet i högre grad gagna sitt fosterland, än om de stanna i hemmen; och de som stanna kvar i utlandet gå icke heller förlorade för fosterlandet, ty inga bättre och säkrare vänner kan Sverige påräkna i utlandet, än just de derstädes bosatta, som gått igenom den tekniska högskolan. Genom ett bifall till utskottets skrivelseförslag skulle man tillika motverka det ändamål, som afsetts med de stipendiefonder, som på senare tider blifvit skänkta till detta läroverk; minnet af att borgareståndet, då det nya representationsskicket infördes, skänkte hela sin materiella qvarlätenskap till detta läroverk för att inrätta dess första stipendiefond, ingifver mig den förhoppningen, att denna kammare icke skall lemna sitt bifall åt den hemställan, som utskottet i denna punkt har gjort.

Herr talman! Jag skall be att på de af mig nu anförda skäl få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Hof: Ja, det är dock ett långt steg emellan inga afgifter alls och det belopp af 100 à 200 kronor, hvartill herr Fredholm trodde att dessa afgifter skulle bestämmas. Jag tror, att ingen inom utskottet hade tänkt, att så höga afgifter skulle införas. Men när man finner, att andra tekniska läroverk af samma art och beskaffenhet som detta hafva vexlande afgifter, så har det syntts utskottet lämpligt, att man äfven hos oss söker att få en utredning, huru vida icke sådana afgifter böra införas här. Det kan ju icke vara tal om att pålägga så höga afgifter, att de skulle kunna motverka tilloppet af elever och sålunda framkalla en brist på tekniskt bildade krafter. Utskottet har icke med ett enda ord framhållit den åsigten eller ens tänkt på, att man skulle draga till med så pass stora afgifter, att de skulle hafva en dylik skadlig följd. Och jag hoppas, att, om den utredning, som begäres, af Kongl. Maj:t anställes, denna icke skall hafva till påföljd, att afgifterna ställas för höga; men äfven om så skulle blifva fallet, så har ju Riksdagen sin pröfningsrätt kvar och sin rättighet att moderera beloppen. Ur den synpunkten synas således alla betänkligheter mot den begärda utredningen böra vika, hvarför jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Hedin: Herr talman! Jag skall anhålla att få understödja det yrkande, som blifvit framställt af min kamrat på stockholmsbänken, och följaktligen ber jag att kammaren *icke* måtte godkänna, hvad statsutskottet i momentet b) af denna punkt hemställt.

Frågan om höjande af elevavgifterna vid de allmänna läroverken utöfver det hittills varande beloppet har länge stått på dagordningen, och det är väl bekant, att under den tid, som denna fråga debatterats, motståndet varit starkt och betänkligheterna ytterst liffiga. I afseende på den nu föreslagna avgiften tror jag icke, att betänkligheterna hafva mindre skäl, motståndet svagare anledningar än de, som redan från början mötte frågan om höjda afgifter vid de allmänna läroverken. Jag får bekänna — såsom jag gjorde, när frågan om avgifterna vid de allmänna läroverken första gången var före — att det var först efter mycken tvekan, som jag beslöt mig för att rösta för

Angående
terminals-
avgifter af
eleverna vid
tekniska
högskolan.
(Forts.)

Angående
termins-
avgifter af
eleverna vid
tekniska hög-
skolan.

(Forts.)

dessa afgifters höjande, och jag tror, att många hafva blifvit bragta derhän, till följd af att, då våra allmänna läroverk — af skäl, som det är onödigt att här sysselsätta sig med — i kvantitativt hänseende utvecklat sig så, att deras budget växt upp till en hotande höjd, man icke kunnat se någon annan utväg att få en lämplig lönereglering för lärarne än genom tillgripande af just detta medel eller afgifternas höjande, mot hvilket dock, såsom jag vet, åtskilliga af mina vänner på stockholmsbanken hyst och hysa betänkligheter likasom äfven en mängd af kammarens öfriga ledamöter.

Nu kunde det kanske vara skäl att, när man börjat beträda den vägen, icke taga stegen allt för hastigt, utan se tiden något litet an. Ty i afseende på de nu ifrågavarande afgifterna föreligger icke det skäl, som talade för höjandet af afgifterna vid de allmänna läroverken. Här gäller det icke *möjligheten* för staten att kunna upprätthålla tekniska högskolan. Det gäller icke att skaffa stora summor, som man icke på annat sätt kan åstadkomma; och när så är förhållandet, så torde några andra skäl få gälla mot denna utskottets hemställan, skäl som jag skall be att i största korthet få antyda.

För det första tror jag, att på det stadium af undervisning, hvarom här är fråga, kostnaderna för hvad jag kan sammanfatta under namnet studiemedel utan tvifvel äro större än för små gossar vid de allmänna läroverken. Lärjungarne vid tekniska högskolan behöfva litterära hjelpmedel utom dem, som finnas vid läroverket, och för öfrigt är det nog ett behof för lärjungarne att kunna skaffa sig ett och annat billigare instrument. För det andra vill jag påpeka den omständigheten, att ynglingarne vid våra allmänna läroverk i allmänhet, äfven om de äro obemedlade, hafva någon, som antingen af släktskap eller af annan orsak drager försorg om dem. Hvad beträffar de unge män åter, som gå igenom tekniska högskolan, så finnes bland dem ett icke ringa antal, som stå ensamma i världen, och som, för att skaffa sig de tillgångar de behöfva, måste lita på de utvägar de sjelfva kunna bereda sig.

Jag kan därför icke frångå, herr talman, att man kunde nöja sig med det steg, som redan är taget i riktning — jag säger det icke i någon ond mening — att lägga skatt på undervisningen, och jag ber att få ansluta mig till det yrkande, som af herr Fredholm blifvit gjordt.

Med herr Hedin förenade sig herrar friherre *Nordenskiöld*, grefve *Hamilton*, *Linder*, *Wavrinsky*, *Gethe*, *Thestrup*, *Alsterlund*, *Sjöholm* och *Thermænius*.

Herr Nylander yttrade: I likhet med herr Fredholm hyser jag stora betänkligheter vid att införa terminsavgifter för eleverna vid tekniska högskolan. Då undervisningen vid våra universitet är fri, tror jag den bör vara det äfven här. Eleverna vid tekniska högskolan få i alla händelser vidkännas ganska dryga kostnader för dyrbara böcker, planchverk, ritmateriel och dylikt, som de måste anskaffa sig. Om nu en sådan åtgärd som den här föreslagna skulle vidtagas, så att det blefve förenadt med ännu större kostnader att

genomgå tekniska högskolan, så tror jag, att många elever derigenom skulle afskräckas från att gå in vid detta läroverk, och detta vore ju ingalunda önskvärdt. Jag tillåter mig därför yrka afslag å utskottets hemställan i denna punkt.

*Angående
termins-
avgifter af
eleverna vid
tekniska hög-
skolan.*

(Forts.)

Herr Höjer: Endast några få ord! Jag skall be att få säga, att jag kommit till samma resultat som mina kamrater här på stockholmsbänken, herrar Fredholm och Hedin. Då jag i onsdags yttrade mig om terminsavgifterna, så sade jag, att jag var mot införande af alla avgifter för undervisning i vårt land af hvad slag de vara månede. Jag instämde dock i beslutet om höjandet af terminsavgifterna vid de allmänna läroverken endast till följd af det oerhörda tryck, som åstadkoms af det faktum, att man icke på grund af den stora summa, som erfordrades, kunde tänka på någon lönereglering för lärarne, utan att dessa förhöjda terminsavgifter som en skatt på undervisningen pålades de allmänna läroverken. Ty det synes mig, att undervisningen i allmänhet är ett statsändamål, och att det därför är af vigt för staten att så vidt möjligt hålla densamma fri vid hvilka slags läroverk som helst, det må nu vara folkskolor, elementarläroverk, tillämpningsskolor eller andra. Det är en princip, som gäller *nu* i vårt land, och som har under århundraden varit tillämpad samt ländt Sverige till heder och ära.

I afseende på den föreliggande frågan har utskottet anfört åtskilliga exempel från utlandet, der sådana avgifter äro införda vid de tekniska högskolorna. Men jag tror, att det i det hänseendet icke är något skäl att taga exempel från utlandet, om vi kunna undvika det, så mycket mer som jag förmodar, att utlandet hyser en viss afundsjuka mot oss på grund af de förhållanden, som här råda.

Det är vidare en annan omständighet, på grund af hvilken jag vill motsätta mig införandet af dessa avgifter, och det är samma omständighet, som jag anfört i fråga om terminsavgifterna vid de allmänna läroverken. Det skulle visserligen blifva så, att en viss procent af lärjungarne blefve befriad från en större eller mindre del af avgiften vid tekniska högskolan såsom vid de allmänna läroverken, men jag tror i alla fall, att dessa avgifter skulle komma att drabba de bildningssökande oskäligen tungt. Den gallring, som komme att ske, skulle hafva samma effekt här som vid de allmänna läroverken, eller att man gallrade bort förmågorna och låte de för studier mindre väl utrustade stå kvar. Jag kan icke låta bli att tänka mig, att en tillämpning af denna princip är en tillämpning af en aristokratisk princip, som Andra Kammaren borde draga sig för att tillåta.

På dessa skäl skall jag be att få instämma i det yrkande, som gjorts af herr Fredholm.

Herr Petersson i Runtorp: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag gör det af det skäl, att vi inom utskottets afdelning gjort oss underrättade om att i alla länder, der sådana institut finnas som det här ifrågavarande, har man ganska dryga avgifter af eleverna, icke allenast terminsavgifter, utan äfven andra, såsom inskrifningsavgifter m. m. Jag tror, att, när man tänker på

Angående
termins-
avgifter af
eleverna vid
tekniska hög-
skolan.

(Forts.)

huru åttonde hufvudtiteln allt mer och mer växer, det icke är för mycket begärdt, att vi, i likhet med hvad förhållandet är i andra länder, besluta sådana avgifter. Jag skulle äfven kunna anföra ett annat skäl för min åsigt, nemligen att den ifrågavarande skolan är så överbefolkad, att det erfordras förändringar och utbyggnader, hvilket visar, att det är så stort tillopp af lärjungar, som kan behövas. Men det finnes icke någon annan avgift vid tekniska högskolan än en, som består i böter af lärjungarne för frånvaro från eller för sen ankomst till lektioner eller föreläsningar, och under sådana förhållanden kan man icke undra på att skolan blir överbefolkad. Jag tror emellertid, att, om man än skryter med att vårt land har fri undervisning, vi dock icke kunna skryta med att vi hafva större tillgångar för att öka våra utgifter än andra länder, och jag tycker äfven, att då vi taga så många andra exempel från utlandet, så kunna vi äfven taga detta i afseende på de föreslagna avgifterna.

Herr Hedin: Det är alldeles sant, att åttonde hufvudtiteln växer mer och mer. Det är naturligt att så skall vara, och det är icke så bekymmersamt, om penningarne användas till nyttiga ändamål. Men det får jag säga, att om Andra Kammaren varit, åtminstone till sin pluralitet, enig om att öka denna hufvudtitel med det belopp, som erfordras till ersättning för kofoder, så torde också Andra Kammaren böra besluta, att ifrågavarande elever få vara fria från avgifter.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen enligt de gjorda yrkandena propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den senare meningen. Votering blef likväl begärd och försiggick i enlighet med följande, nu uppsatta och af kammaren godkända vote-ringsproposition:

Den, som afslår statsutskottets hemställan i mom. b) af 70:de punkten i utlåtandet n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, är nämnda hemställan af kammaren bifallen.

Omröstningen visade 92 ja men 98 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkterna 71—88.

Bifollos.

I punkten 89 hemställde utskottet:

»att Riksdagen, på sätt för flera föregående år egt rum, må till beredande af religionsvård åt svenske sjömän m. fl. i utländska hamnar bevilja ett extra anslag för år 1893 af 10,000 kronor.»

Angående
anslag till
beredande af
religionsvård
åt svenske
sjömän m. fl.
i utländska
hamnar.

I fråga härom anförde:

Herr Ekman: Den sak, för hvilken detta anslag begäres, är en af de mest behjertansvärda. Då våra sjömän komma till utländska hamnar, äro de i allmänhet utsatta för så ofantligt många frestelser, att det är på sin plats, att man söker taga vård om dem och i synnerhet bereda dem religionsvård. För min del skulle jag därför också gerna önska, att svenska staten ansloge 100,000 i stället för 10,000 kronor för denna vård, men det är icke nog med att endast bevilja ett anslag för en sak, utan man måste också se till, att anslaget användes på ett fruktbringande sätt och att dermed befordras det ändamål, hvarför det är afsedt, men såvidt jag känner, är så icke förhållandet i detta fall. Det nu ifrågavarande anslaget har beviljats år efter annat, och jag har flera gånger undertryckt ett behof att meddela Riksdagen, huru det förhåller sig med saken. Den är dock af så grannlaga beskaffenhet, att jag hittills låtit det gå, men nu har jag beslutat mig för att göra Riksdagen litet bekant med verkliga förhållandet.

Detta anslag användes för att uppehålla religionsvården på tre platser. Derför är först anställd en sjömansprest i Frankrike, hvilken besöker Dunkerque, Calais och Boulogne. Vidare aflönas deraf en sjömansprest i England, hvilken har att besöka Westhurtlepool, East-middlesborough och Grimsby, och slutligen en sjömansprest i Tyskland med station i Kiel. Hvad först beträffar sjömanspresten i Frankrike, har jag ingen närmare kännedom om huru vida hans verksamhet är ordnad på ett tillfredsställande sätt, men jag tror mig veta, att den person, som förvaltar embetet, är en sådan, som har hjerta och sinne för sjömännens nöd samt uträttat mycket godt. Beträffande åter förhållandet i England ber jag få upplysa, att redan år 1875 uppfördes i Grimsby en svensk sjömanskyrka på initiativ af svensk-norske konsuln derstädes, och på hans begäran sände evangeliska fosterlandsstiftelsen dit en arbetare, som verkat till mycken välsignelse. Sedan dess har stiftelsen allt fortfarande skickat arbetare dit, och desse hafva enligt mitt förmenande uträttat mycket godt. Jag torde böra erinra om, att en sjömansprest bör icke uteslutande sitta på sitt expeditionsrum för att mottaga kommande och gående, utan han måste vara en *missionär* i ordets väsentligaste mening. Han bör ställa sig icke såsom sjömännens herre, utan såsom deras tjenare, gå omkring på skeppen och boarding-husen, taga reda på huru sjömännen hafva det samt söka lemna dem all den vård, hvaraf de äro i så stort behof både i andligt och lekamligt hänseende. Ehuru evangeliska fosterlandsstiftelsen har i Grimsby en särskild missionär, som mycket väl skulle kunna taga äfven Westhurtlepool och Eastmidd-

Angående
anslag till
beredande af
religiösvård
åt svenske
sjömän m. fl.
i utländska
hamnar.
(Forts.)

lesborough, har svenska staten till förstnämnda ställe skickat en person, som är i högsta grad olämplig för sin plats. Både sjökaptener och sjöfolk hafva förklaradt, att han icke blott icke är till nytta, utan rent af till hinder för en välsignelserik sjömansmission.

Detta beträffande sjömanspresten i England. I Kiel är också, såsom sagdt, anställd en sjömansprest. År 1885 skickade evangeliska fosterlandsstiftelsen dit en lekmanmissionär för att biträda honom, och denna missionär har verkat der med mycken trohet. Han har emellertid icke kunnat underordna sig den svenska kyrkans lagar i alla härtill hänförliga stycken, utan han har verkat mera fritt. Detta har gjort, att han kommit i konflikt med prestmannen, och följden deraf har blifvit, att evangeliska fosterlandsstiftelsen, påverkad af den svenska statskyrkan, år 1890 indrog underhållet till honom. Emellertid har detta väckt mycket stor ledsnad hos både redare, sjökaptener och sjöfolk, just derför att denne lekmanmissionär ställt sig på sjömännens ståndpunkt och på alla sätt delat deras bekymmer. Nog af, de kände, att de i honom hade en menniskovän, som intresserade sig för deras angelägenheter, och derför blefvo de ytterst nedslagna öfver att medlen för hans underhåll blefvo indragna. Jag fick i början af detta år emottaga en inlaga, underskrifven af en hel del redare och sjöfolk, som besökt Kiels hamn, med anhållan att svenska missionsförbundet, hvars ordförande jag har äran vara, ville träda emellan, på det att ifrågavarande missionär icke måtte ryckas derifrån.

Jag har trott mig böra låta dessa förhållanden komma till vederbörandes kännedom. Det är icke nog med — jag upprepar det ännu en gång — att årligen bevilja 10,000 kronor för ifrågavarande ändamål, utan man måste också se till att dessa 10,000 kronor blifva väl använda. Det är sålunda icke mot anslaget jag opponerar mig, utan mot det sätt, hvarpå det blifvit användt. Jag skall sålunda, herr talman, icke göra något yrkande, utan jag har blott, såsom jag redan sagt, velat låta kammaren få kännedom om de förhållanden, jag nu relaterat. Det är med glädje jag finner, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet är närvarande, ty jag är öfvertygad, att han, sedan hans uppmärksamhet nu blifvit fäst på dessa förhållanden, skall göra allt hvad på honom ankommer för att dessa medel för framtiden må blifva använda på ett sätt, som länder till verklig nytta.

Häruti instämde herr *Hammarström*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam yttrade: Kammaren får icke förundra sig öfver att jag finner det svårt att ingå i svaromål på de anmärkningar, som vid denna punkt blifvit framställda af den föregående talaren. För det första vill jag ärligt och öppet bekänna, att jag icke känner alla de förhållanden, som höra till det mycket rika område, som 8:de hufvudtiteln omfattar. För det andra är det så personliga förhållanden, som här blifvit vidrörda, att jag, äfven med den kännedom jag i detta afseende eger, har ytterst svårt att från denna plats bemöta de anmärkningar,

som blifvit gjorda. Men så mycket känner jag och anser mig kunna här säga, att presten i Westharteplol åtminstone inlagt en energi och ett intresse, som stå öfver allt beröm, för att der åstadkomma en svensk kyrka af den beskaffenhet att man torde få söka efter maken till sjömanskyrka. Och detta har icke lyckats honom utan stora personliga uppoffringar, ett förhållande, som till en del blifvit styrkt med officiella intyg i sammanhang med en annan sak.

Angående anslag till beredande af religionsvård åt svenske sjömän m. fl. i utländska hamnar.

(Forts.)

Hvad presten i Kiel beträffar, så hoppas jag, att jag icke miss-tager mig om person, men är det den jag tror det vara, så har jag om honom hört idel beröm för hans personliga förhållande och väsen, och derjemte hört tilläggas, att han lyckligtvis är i mycket goda ekonomiska omständigheter och till följd deraf varit i tillfälle att utöfva stor välgörenhet mot fattige svenske sjömän, som han påträffat.

Detta är allt hvad jag har att svara på de framställda anmärkningarna.

Herr Ekman: Ja, det är klart att man kan visa sitt nit genom att bygga kyrkor, men jag tror, att sjömannens väl gagnas icke så mycket genom att man bygger en stor kyrka, hvilken står der såsom en prydnad, utan bäst befordras derigenom, att man med innerlig kärlek deltagar i deras så väl andliga som lekamliga nöd.

Hvad beträffar herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet yttrande om presten i Kiel, vill jag nämna, att jag icke egt någon kändedom om förhållandena på denna plats, förrän en redare för någon tid sedan kom in till mig med en af flere svenske redare och sjömän underskrifven skrift rörande förhållandena i Kiel. Det är på grund af detta, efter hvad det synes mig, ganska viktiga dokument, som jag vågat yttra mig något om hans verksamhet.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 90--93.

Biföllos.

Punkten 94.

Utskottet hemställde i denna punkt: att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och i likhet med hvad för de senare åren skett, måtte anvisa på extra stat för år 1893 ett anslag af 20,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna *föreläsningskurser för arbetsklassen*, under vilkor, bland andra,

Angående vilkoren för anslag till föreläsningskurser för arbetsklassen.

»att föreläsningarna ordnas regelbundet, visst antal timmar i veckan under fem till åtta månader och i väl afpassade kurser».

Efter föredragning af punkten begärdes ordet af

Andra Kammarens Prot. 1892. N:o 37.

Angående
vilkoren för
anslag till
föreläsningss-
kurser för
arbetsklas-
sen.

(Forts.)

herr Pettersson i Österhaninge, som yttrade: Då riksdagen år 1884 för första gången beviljade anslag till föreläsningsskurser för arbetareklassen, uttalades från flera håll önskvärdheten af att icke blott de större städerna, utan äfven de mindre städerna och landsbygden skulle kunna komma i åtnjutande af detsamma. Äfven befolkningen derstädes är ju, menade man, i behof af upplysning lika väl som andra, och den tillhör dessutom kommuner, hvilka såsom fattigare också äro i större behof af bidrag än de större städerna. Faktiskt har det dock under de gångna åren gestaltat sig så, att dessa större städer med sina fast ordnade arbetareinstitut fått dela emellan sig större delen af anslaget, under det att den återstående delen inestått såsom öfverskott. Mycket har väl detta berott derpå, att man särskildt på landsbygden icke har gjort några allvarliga försök att realisera den enligt mitt förmenande högst beaktansvärda idén att åt vår tungt arbetande jordbrukarebefolkning bereda tillfälle att på lediga stunder inhemta ett och annat, som kan lända till dess upplysning och vederqvickelse.

I min hemtrakt har emellertid under den gångna vintern ett sådant försök gjorts, och dess resultat föreligger i den redogörelse, som jag här håller i min hand. En förening, bestående af prestmän, folkskolelärare och öfriga för folkupplysningen nitälskande personer från ett distrikt, som omfattar trenne kommuner, har på fem olika ställen anordnat dylika föreläsningar i uppbyggliga ämnen, i historiska och naturvetenskapliga sådana, i helsovård, i djur-, ladugårds- och trädgårdsskötsel, i kommunal och allmän lagfarenhet, i fiskeriväsen m. m. Vidare ha der förekommit praktiska öfningar, såsom uppsättande af åtskilliga formulär till betyg, qvitton, räkningar m. m. jemte praktiska räkneuppgifter. Inom orten boende läkare, prestmän, skollärare, i hushållningssällskapens tjänst stående föreläsare m. fl. ha dervid biträdt. I medeltal hafva dessa föreläsningar varit besökta af omkring 60 personer för hvarje gång, så väl män som kvinnor. Detta har nu uppehållits genom enskilda bidrag, men skulle helt visst kunna anordnas i större omfattning, om man dertill kunde erhålla något bidrag från det allmännas sida.

För att emellertid komma i åtnjutande af detta anslag fordras, såsom herrarne hört, att vissa vilkor skola uppfyllas, som därför blifvit uppställda. Det svåraste utaf dessa vilkor torde vara det, »att föreläsningarna ordnas regelbundet, visst antal timmar i veckan under fem till åtta månader och i väl afpassade kurser». Naturligt är, att på landsbygden på grund af lokala förhållanden svårighet just kan möta att få dessa »väl afpassade kurser». Lyckligt vore därför, om Kongl. Maj:t, för så vidt öfriga vilkor uppfylles, uti denna punkt kunde erhålla något större rådrum. Jag skulle gerna ha velat nu hemställa om ett tillägg till detta moment af ungefärligen följande lydelse: »dock må, hvad landsbygden beträffar, Kongl. Maj:t ega att häruti göra de eftergifter, som omständigheterna kunna påkalla»; men om jag icke vinner något nämnvärdt understöd, så torde utsigt till framgång för ett sådant yrkande icke förefinnas. Jag skall därför herr talman, anhålla att få yrka bifall till utskottets hemställan i ifrågavarande punkt under förhoppning, att Kongl. Maj:t till nästa

riksdag tager under ompröfning om och i hvad mån detta vilkor möjligen kan ändras till landsbygdens fromma, så att äfven der sådana föreningar, som verka i detta syfte, måtte kunna komma i åtnjutande af anslaget.

Angående
vilkoren för
anslag till
foreläsnings-
kurser för
arbetsklas-
sen.

I detta yttrande instämde herrar *Kihlberg, Holmgren, Eliasson* i Skuttungeby, *Palm, Kumlin, Johansson* i Strömsberg, *Bengtsson* och *Persson* i Tällberg.

(Forts.)

Herr Hedin yttrade: Herr talman! Då den föregående ärade talaren upplyste, hvilket jag icke kände, att en del af anslaget icke behöft utgå, då saken på grund af de förhållanden, som han meddelade, är oändligt enkel att bedöma, och då det tillägg i vilkoren han föreslog är sådant, att hvar och en kan bedöma det, efter att hafva hört hans motivering och hört det förslag han uppläste, samt finna att det icke kan väcka några betänkligheter alls, så skall jag anhålla att få förena mig med honom i hvad jag uppfattade såsom hans principiella yrkande, nemligen om ett tillägg, sådant som det han läste upp, till det här framställda vilkoret. Jag kan icke se, att detta är af beskaffenhet att kunna väcka några betänkligheter hos kammaren mot att omedelbart gifva sitt bifall till det samma. Så enkel är saken.

Herrar *Nydahl* och *Bülow* förenade sig med herr Hedin.

Herr Jonsson i Hof: Jag skall för min del säga, att om ett formelt yrkande till ändring framställes, jag ingenting har deremot, och jag kan icke gerna tro att Första Kammaren, som är mycket känslig för § 89 regeringsformen, när den förut låtit som vilkor här stå, »att alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid föreläsningarne eller undervisningen blifva förbjudna», skulle sätta sig emot en sådan ändring, som man här talat om. Jag skall instämma i att yrkandet må bifallas, derest det framlägges i formuleradt skick, som jag icke tror är fallet för det närvarande.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Jag skall blott och bart göra den erinran, att, så vidt jag känner förhållandena för de sista åren, de besparingar, som då kunnat göras, måste hafva varit högst obetydliga. Jag hade föreställt mig, att i regeln nästan hela anslaget årligen utdelats. Jag vågar dock icke påstå det. Men efter de förhållanden, som egde rum den enda gång jag varit i tillfälle att vara med om utdelning af detta anslag, fick jag den uppfattningen, att detsamma behöfde tagas i anspråk nästan i sin helhet. — Möjligen känner dock den förste ärade talaren något föregående tillfälle, då besparingar af någon betydighet egt rum, enär han talade derom. Huru härmed förhåller sig, derom är jag emellertid icke i tillfälle att nu utan vidare kunna upplysning.

Herr Andersson i Högkil: Jag kan, med anledning af herr statsrådets yttrande, nämna, att under sista revisionsåret, 1890, utbetalades af detta anslag för dermed afsedda ändamål 19,850 kronor,

*Angående
vilkoren för
anslag till
föreläsning-
kurser för
arbetsklas-
sen.*

(Forts.)

så att öfverskottet för det året uppgick till endast 150 kronor. Men deremot fans från föregående år en reservation, utgörande något öfver 9,000 kronor, som naturligtvis under sådana förhållanden äfven kvarstod vid slutet af 1890. Hvad utgifter som sedermera blifvit gjorda, är jag icke i tillfälle att meddela. Emellertid har jag för min del ingenting emot det förslag, som framställdes af herr kontraktsprosten Pettersson, utan skall gerna förena mig med honom om det förslaget.

Herr Pettersson i Österhaninge: Herr talman! Jag gjorde nyss icke annat yrkande än bifall till punkten. Men efter det understöd jag vunnit, anhåller jag att få yrka bifall till det af mig föreslagna tillägg, som jag haft äran framlemna till herr talmannen. Med afseende på frågan, huru långt anslaget tagits i anspråk under de gångna åren, har den siste ärade talaren lemnat upplysningar, hvilka jag är i tillfälle att vitsorda.

Herr Sjö: Jag skall inskränka mig till att endast be att få yrka bifall till herr Petterssons förslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan med den af herr Pettersson i Österhaninge föreslagna förändring eller att till andra stycket: »att föreläsningarne — — afpassade kurser» fogades följande tillägg: »dock må, hvad landsbygden beträffar, Kongl. Maj:t ega att härutinnan göra de eftergifter, som omständigheterna kunna påkalla».

Punkterna 95—97.

Biföllos.

§ 7.

Justerades två protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 3,50 e. m.

In fidem

Hj. Nehrman.